T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLETEN

Cilt/Vol.: 88 - Sayı/Issue: 312
Ağustos/August 2024

https://belleten.gov.tr

Başvuru/Submitted: 17.07.2023
Kabul/Accepted: 04.03.2024

DOI: 10.37879/belleten.2024.477

Araştırma Makalesi/Research Article

Osmanlı Devleti'nde İlk Banka Yolsuzluğu: Simonoviç Davası (1873-1875)

The First Bank Embezzlement in the Ottoman Empire: The case of Simonovic (1873-1875)

Gökhan Demirkol* - Türkan Polatcı Demirkol**

Öz

1863 yılında İngiliz ve Fransız sermayesinin ortaklığı ile kurulan Osmanlı Bankası, sahip olduğu ayrıcalıklar açısından Osmanlı Devleti'nin "merkez bankası" statüsündedir. 19. yüzyılda Osmanlı finans sisteminin önemli bir parçası olan Osmanlı Bankası, 1873 yılında bir hırsızlık ile kamuoyu gündemine gelir. Mıgırdıç Simonoviç isimli bir veznedar yardımcısı beş yıl boyunca çalıştığı Osmanlı Bankasını soymuştur. Çalınan paranın miktarının yüksek oluşu ve hırsızlığın beş yıl boyunca fark edilememesi gibi hususlar hırsızlığı basının ve toplumun gündemine taşımıştır. 1875 yılında gerçekleştirilen mahkeme sürecinde Mıgırdıç Simonoviç'in Osmanlı Bankası ve çalışanları aleyhindeki iddiaları davaya olan ilgiyi daha da arttırmıştır. Osmanlı Devleti'nde basına yansıyan ilk banka yolsuzluğunu ve mahkeme sürecini konu edinen

* Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Sinema Televizyon Bölümü - Assoc. Prof., Çankırı Karatekin University, Faculty of Art, Design and Architecture, Department of Cinema-Television, Çankırı/TÜRKİYE, gokhandemirkol@karatekin.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-0672-0992

** Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü - Assoc. Prof., Çankırı Karatekin University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Çankırı/TÜRKİYE, tpolatci@karatekin.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4914-3569

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Atıf/Citation: Demirkol, Gökhan-Polatcı Demirkol, Türkan, "Osmanlı Devleti'nde İlk Banka Yolsuzluğu: Simonoviç Davası (1873-1875)", *Belleten,* C 88/S. 312, 2024, s. 477-511.

bu çalışma basının olaya dair mağdur-fail-eylem tanımlarını tespit ederek toplumun olaya yaklaşımını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın hareket noktasını medya gündeminin kamuoyu gündemini şekillendirdiği varsayımı oluşturmaktadır. İçerik analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada basında olayla ilgili yayımlanmış haberler analiz birimi olarak seçilmiştir. Çalışma 1873 Aralık ile 1875 Ekim tarihleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada "Olayın ortaya çıkışı ve mahkeme sürecinde basın; eylem, fail ve mağdurları nasıl tanımlamıştır ve bu tanımlamalarda süreç içerisinde bir değişim olmuş mudur?" ve "Toplumun olaya yaklaşımı nasıldır?" sorularına cevap aranmaktadır. Yolsuzluk ve dava sürecinin daha önce incelenmemiş olması çalışmayı önemli kılan unsurdur. Çalışma sonucunda toplumun olay ile ilişkili olarak farklı mağdur-fail tanımları oluşturduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Osmanlı Bankası, Osmanlı Basını, Yolsuzluk, Mıgırdıç Simonoviç.

Abstract

The Ottoman Bank established in 1863 with British and French capital had the status of "central bank" of the Ottoman Empire in its privileges. The Ottoman Bank playing an important role in the Ottoman financial system during the 19th century came to the public agenda with a theft that took place in 1873. A deputy cashier, Mıgırdıc Simonovic employed for five years, robbed the Ottoman Bank. The large amount of money stolen and the fact that the theft went undetected for five years put the theft on the agenda of the press and society. During the court process in 1875, the allegations of Mıgırdıc Simonovic against the Ottoman Bank and its employees further increased the interest. This study aims to reveal the society's view to the event using the victim-perpetrator-action definitions of the press by focusing on the first bank embezzlement and the court process in the Ottoman Empire. The origin of the study is the assumption that the media agenda shapes the public agenda. Content analysis method was used in the study and the timespan is limited to December 1873 and October 1875. The study aims to answer how the event and the court process appeared in press, society's approach to the event, the definitions of action, perpetrator and victims by the press and did the definitions change in the process. The importance of the study is being the first to examine the embezzlement and litigation process. As a result of the study, it is understood that the society created different victim-perpetrator definitions in relation to the event.

Keywords: Ottoman Empire, Ottoman Bank, Ottoman Press, Embezzlement, Mıgırdıc Simonovic.

Giriş

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti için siyasal anlamda olduğu kadar ekonomik anlamda da önemli gelişmelerin yaşandığı bir asırdır. Bu dönemde Avrupa ile geliştirilen ticari ilişkiler ve dışa açılan ekonomi beraberinde yeni bir finansal sistemi de getirmiştir ki bu yeni sistem içerisinde tesis edilen önemli kurumlardan biri "bankacılık" sistemidir.

Osmanlı Devleti'nde "banka" kurumunun temelleri Tanzimat Fermanı'nın ilanı sonrası devletin yeni gelir kaynaklarına ihtiyaç duymasıyla atılmıştır[1]. Bu ihtiyaç karşısında devlet, iç borçlanma aracı olarak kâğıt paraları (kaime-i nakdiyye-i mu'tebere) 1840 yılında piyasaya sunmuştur. Bu esham memleket içinde ve dışında nakit para gibi alışverişlerde kullanılacak ve varislere intikal edebilecektir[2]. Kaimelerin elle hazırlanması ve numaralandırılmaması, "sahte kaime"lerin piyasaya sürülmesine[3] yol açmıştır. Bu durumun önünün alınamaması üzerine kaimelerin matbu olarak düzenlenmesine karar verilmiştir[4]. Kaimenin değer kaybını engellemek ve para kurlarını istikrara sokmak isteyen hükûmet, Galata bankerleri Jasques Alle'an ve Teodore Baltazzi ile iki yıllık bir sözleşme imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre bankerler yıllık 2 milyon kuruşluk devlet desteği karşılığında sterlin kurunu 110 kuruşta tutma işini üstlenmişlerdir[5]. 1847 yılında iki bankerin ortaklığı Dersaadet Bankası (Banque de Constantinople) adını alarak Osmanlı Devleti'nin ilk bankası olmuştur[6]. Osmanlı Devleti'nin ilk bankası olan Dersaadet Bankası, 1848 yılında Avrupa piyasalarını sarsan buhran sonrası ağır bir darbe almış ve 1852 yılında tasfiye edilmiştir[7].

1853 yılında başlayan Kırım Savaşı Osmanlı'nın mali yapısı açısından dönüm noktalarından birisini oluşturur. Hazinenin askerî harcamaları karşılamak için

1 Ali Akyıldız, *Para Pul Oldu, Osmanlı'da Kâğıt Para, Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s. 39-40.

2 Akyıldız, *age*., s. 44.

3 1858 yılında 72 milyon kuruşluk kaimeye karşı 12 milyon kuruşluk sahte kaime tedavüldedir. Bk. Muharrem Öztel, "Osmanlı Devleti'nin Kalpazanlıkla İmtihanı (1818-1921)", *Belleten*, C 84/S. 299, 2020, s. 318.

4 Akyıldız, *age*., s.44. ayrıca bk. André Autheman, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Bankası, Bank-ı Osmanî-i Şahane*, çev. Ali Berktay, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2002, s. 17.

5 Autheman, *age*., s. 17-18; Akyıldız, *age*., s. 60.

6 Haydar Kazgan, *Galata Bankerleri Cilt I*, Orion Yayınevi, Ankara 2005, s. 16-17.

7 Autheman, *age*., s.18.

kaynak arayışına girdiği bu dönemde iç borçlanma aracı olarak "kaime"nin yanı sıra dış borçlanma yoluna da gidilmiştir. Savaş sonrası bozulan mali yapıya karşın Osmanlı Devleti'nin borçlanma ihtiyacının yüksek ve faiz oranlarının da cazip olması Avrupalı sermayedarlar için Osmanlı'yı ticari anlamda yeni bir pazar hâline getirmiştir. Bu durumun en önemli sonuçlarından birisi de Osmanlı Devleti'ne yeni banka kurma tekliflerinin yapılmasıdır. Bu teklifler arasından İngiliz Glyn, Mills and Co. şirketinin teklifi kabul görür. İngiliz hukukuna göre tesis edilmiş, Londra'dan yönetilecek ve hiçbir imtiyaz talep etmeyen bir ticari banka kuruluşunu içeren teklifin kabulü üzerine 24 Mayıs 1856 tarihinde Ottoman Bank kurulur[8]. 13 Haziran 1856 tarihinde Galata'da işlemlere başlayan banka, İzmir, Beyrut, Galati (Kalas) ve Bükreş'te şubeler açmıştır[9]. Yedi yıllık bir faaliyet dönemi sonrası Ottoman Bank, 1863 yılında kurulan Osmanlı Bankasına tahvil edilmiştir[10]. 1856 yılından itibaren hayata geçirilmeye çalışılan ulusal ve geniş yetkili bir banka projesinin[11] ürünü olarak 1863 yılında kurulan Osmanlı Bankası (Bank-ı Osmanî-i Şâhâne) iç ve dış borçlanma süreçlerini yürütmesi ve Avrupa sermayesi ile Osmanlı Devleti arasında aracılık görevlerini yerine getirmesi beklentileri[12] ile 4 Şubat 1863 tarihinde kurulmuştur. Bankaya kâğıt para basma, devletin iç ve dış borçlarının anapara ve faiz ödemelerini ve de yıpranmış paraların tedavülden çekilmesi gibi işlemlerin imtiyazları verilmiştir[13]. Bu görev tanımları bankaya Osmanlı Devleti'nin "merkez bankası" olma vasfı kazandırmıştır.

Statüsü, imtiyazları ve Hazine ile ilişkileri açısından Osmanlı finans sisteminin önemli bir parçası olan Osmanlı Bankası, 1873 yılında bir yolsuzluk ile toplumun gündemine gelmiştir. Banka çalışanlarının da dahil olduğu bu olay Osmanlı Devleti'nde basına yansımış ilk banka yolsuzluğu olma özelliğine de sahiptir. Olayın biçimi, failleri, çalınan miktar, mahkeme süreci ve ortaya atılan iddialar ile vaka 1875 yılı sonuna kadar basın ve toplum tarafından ilgiyle takip edilen bir olaya dönüşmüştür.

8 Autheman, *age*., s. 22-23; Kaya Bayraktar, *Osmanlı Bankası'nın Kuruluşu, Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nin Moratoryum İlanındaki Yeri (1863-1875)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002, s. 75.

9 Autheman, *age*., s. 24.

10 Bayraktar, *agt*., s. 79.

11 Bayraktar, *agt*., s. 86.

12 Bayraktar, *agt*., s. 90.

13 Sudi Apak-Arzu Tay, "Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Finans Sisteminde Osmanlı Bankası'nın Yeri ve Faaliyetleri", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 2012, s. 72.

1873 yılı Aralık ayında ortaya çıkan ve 1875 yılı Eylül-Ekim aylarında dava süreci gerçekleşen yolsuzluğu ve mahkeme sürecini konu edinen bu çalışmanın amacı; dönem basınının olaya ilişkin mağdur-fail-eylem tanımlarını tespit etmek ve bu tanımlar üzerinden toplumun olaya yaklaşımını ortaya koymaktır. Olayla ilişkili basında yer alan tanımlamaların toplumsal yapıdaki yaklaşımı ortaya koyabileceği düşüncesi, medya gündeminin kamuoyu gündemini şekillendirdiği varsayımına dayanmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada; "Olayın ortaya çıkışı ve mahkeme sürecinde basın; eylem, fail ve mağdurları nasıl tanımlamıştır ve bu tanımlamalarda süreç içerisinde bir değişim olmuş mudur?" ve "Toplumun olaya yaklaşımı nasıldır?" sorularına cevap aranmaktadır. Yolsuzluk ve dava sürecinin daha önce incelenmemiş olması çalışmayı önemli kılan unsurdur. Betimsel araştırma motifinin kullanıldığı çalışmada İçerik Analizi yöntemi kullanılmıştır. Olaya ilişkin arşiv kaydının sınırlı olması sebebiyle dönem basınında olayla ilgili haber metinleri analiz birimi olarak seçilmiştir. İki evreden oluşan çalışmanın ilk kısmı olayın ortaya çıkışı ve soruşturulmasını ele almaktadır. Bu evre 1873 Aralık-1874 Şubat tarihleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmı ise dava sürecini ele almakta ve 1875 Eylül-Ekim ayları ile sınırlıdır. Çalışmada literatür taramasının yanı sıra veri kaynağı olarak *Şark, Hakâyık'ül Vekayi, Basiret, Ruzname-i Ceride-i Havadis, Vakit, İstikbal, Ceride-i Havadis, La Turquie, Stamboul, The Levant Herald* gazeteleri ile *Hayal*, *Kara Sinan* ve *Geveze* mizah dergileri kullanılmıştır.

1. Osmanlı Bankasında "Külliyetli Sirkat"

Osmanlı Bankası'nda, banka çalışanlarından birisi tarafından gerçekleştirilen sirkat, ilk kez 29 Kasım 1873 günü basına yansımıştır[14]. Olay, bankanın baş veznedarının kasa kontrolünde kasanın 20.000 lira eksik olduğunu fark etmesi ile gün yüzüne çıkmıştır. Baş veznedar, kasada eksik tespit etmesi üzerine bankanın iki "sandukkâr muavini"nden birisi olan Simonoviç'e paranın nerede olduğunu sorar ve Simonoviç bu soruya paranın başka bir kasada olduğu şeklinde cevap verir. Baş veznedar söz konusu kasayı kontrol etmek istediğinde Simonoviç eksik parayı kendisinin çaldığını itiraf eder[15]. Simonoviç'in bankada gerçekleştirdiği hırsızlık kasadan aldığı 20.000 lira ile sınırlı değildir. Bir süreden beri borsada "konsolid" oynayan veznedar yardımcısı birikimlerini borsada kaybetmesi üzerine zararını

14 Olaya ilişkin ilk haber *The Levant Herald* gazetesinin 29 Kasım 1873 tarihli nüshasında yer almış ve *La Turquie* gazetesi haberi iktibas ederek yayınlamıştır. Bk. *La Turquie*, 1 Aralık 1873, s. 1.

15 *Şark*, 13 Şevval 1290, s. 1-2; *Hakayık'ül Vakayi*, 13 Şevval 1290, s. 2; *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 13 Şevval 1290, s. 2; "Le vol à la Banque impériale ottomane", *La Turquie*, 3 Aralık 1873, s. 2.

kapatmak için kasadan para almış ancak borsada tekrar kaybedip zararı artınca tekrar kazanma ümidiyle kasadan "akçe ahzı"na devam etmiştir[16]. Simonoviç'in kasadan para çalmasının daha önce tespit edilememesinin sebebi ise kullandığı yöntemdir. İçerisinde 1.000 liranın bulunduğu torbalardan aldığı liraların yerine "ahz" ettiği liraların ağırlığınca mecidiye çeyreği[17] koymuştur[18]. Bununla birlikte 5 liralık banknot çuvallarından da para çalmış ve aldığı banknotların yerine 2 liralık banknot koyarak hırsızlığını gizlemiştir[19]. Yapılan tahkikat sonrası hırsızlığın sadece para torbalarından değil tahvilat ve esham sandıklarında da gerçekleştiği anlaşılmış ve Pinard istikrazından[20] 2004 adet tahvilatın eksik olduğu tespit edilmiştir[21]. Bu yöntem ile Simonoviç dört yıldır Osmanlı Bankasını soymaktadır[22]. Soygunun "borsada oynamak" amacıyla gerçekleştirilmesi soruşturmanın Galata Borsası'na da uzanmasına sebep olmuştur. Simonoviç adına işlem yapan mübaayacı[23] ve tellaller[24] tespit edilerek sorguya alınır. Olayın ortaya çıkmasından üç gün sonra ilk olarak mübaayacı ve tellallerden oluşan altı yedi kişi sorgulanır[25]. Daha sonra Aleksiyan ve Mınakyan isimli iki Ermeni tellal daha sorgulanır[26]. Bu sorguları Psalti, Fevtiyadis ve Lipska Namon isimli simsarların sorguları takip eder[27].

Soruşturma sürecinde olaya ilişkin kamuoyu ile paylaşılan ilk resmî açıklama 20 Şubat 1874 tarihlidir. Buna göre; Osmanlı Bankası veznedar yardımcısı Mıgırdıç Simonoviç, beş yıl boyunca bankadan toplam 94.921 lira 51 kuruş çalmıştır[28].

16 *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 13 Şevval 1290, s. 2.

17 Mecidiye çeyreği ya da çeyrek mecidiye, 20 kuruş değerindeki gümüş mecidiyenin ¼'ü olan 5 kuruşu ifade etmek için kullanılan bir tabirdir. Bk. Nezihi Aykut, "Çeyrek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 8, İstanbul 1993, s. 298.

18 "Le vol commis à la Banque impériale ottomane", *La Turquie*, 8 Aralık 1873, s. 2.

19 *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 13 Şevval 1290, s. 2.

20 1869 yılında Paris'te bulunan Comptoir d'escompte Bankası ile yapılan borçlanma anlaşması ile piyasaya sürülen tahviller bankanın İdare Meclis Başkanı Bay Pinard'ın ismi ile anılmaktadır. Bk. Abidin Paşa, *Borsa Risalesi: Hava Oyunları*, haz. Celali Yılmaz, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 134.

21 *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 24 Zilkade 1290, s. 2.

22 *Hakayık'ül Vakayi*, 13 Şevval 1290, s. 2.

23 Borsada kendi adına işlem yapan kişi ya da kuruluş.

24 Borsada alım ve satım işlemlerine belli bir komisyon karşılığı aracılık eden kişi.

25 *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 13 Şevval 1290, s. 2.

26 *Basiret*, 18 Şevval 1290, s. 1; *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 24 Zilkade 1290, s. 2.

27 *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 24 Zilkade 1290, s. 2.

28 *Şark*, 3 Muharrem 1291, s. 1; *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 3 Muharrem 1291, s. 2-3; *Basiret*, 3

Soruşturma kapsamında incelenen komisyoncuların defterlerine göre bu miktarın büyük bir kısmı borsada kaybedilmiştir ki bu miktarın dökümü şu şekildedir: *67.033 lira 57 kuruş; ziyan, 7.251 lira 17,5 kuruş; setelanc*[29]*, 3.400 lira 99 kuruş; akçe güzeştesi, 8.321 lira 58 kuruş; itâ ve ikraz, 3.000 lira; kişisel harcama, 3.000 lira; sehven verilip bulunamayan, 2.910 lira 95 kuruş; açıklanamayan*[30]. Mıgırdıç Simonoviç bankadan çaldığı para ile borsada 11.304.000 konsolid oynamıştır. Bununla birlikte 3.170 adet Crédit général, 1.200 adet Şirket-i Umumiye, 7.300 adet Demiryolu hisse tahvilatı ve 1.600 adet Şirket-i Ticaret tahvilatı almıştır. Çaldığı nakit paranın yanı sıra bir diğer banka çalışanı Stefan Papazyan'ın yardımıyla emanet odasından çaldığı 2.004 adet Pinard tahvilatını Banque austro-ottomane'a vererek 21.000 lira nakit elde etmiştir[31].

Bu resmî açıklama çalınan paranın miktarının nasıl tespit edildiği ve olayın ortaya çıkarılma sürecinin detaylarını içermemektedir. Bu bilgiler ancak iki yıl sonra, mahkeme sürecinde 15 Eylül 1875 tarihli beşinci duruşmada kamuoyu ile paylaşılır. Hırsızlığın tespiti sonrası banka tarafından 2 Aralık 1873 tarihli hazırlanan rapor; failleri, çalınan miktarın tespitini ve eylemin gerçekleşme sürecini detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Olayın kamuoyuna duyurulduğu 29 Kasım 1873 tarihinden resmî ilanın yayımlandığı 20 Şubat 1874 tarihine kadar basına yansıyan bilgi ve detayların bu rapor üzerinden Osmanlı Bankası tarafından "sızdırıldığı" anlaşılmaktadır. Rapora göre 24 Kasım 1873 Pazartesi günü bankanın baş veznedarı Bay Smythe, idare sandığını kontrol ederken sandıkta olması gereken 23.000 lira yerine sadece 2.000 lira olduğunu fark ederek veznedar yardımcısı Simon Simonoviç ile kardeşi "teslimat hizmetinde müstahdem" olarak çalışan Mıgırdıç Simonoviç'e eksik meblağın nerede olduğunu sormuştur. Bu soruya Simonoviç kayıp miktarın İngiliz lirasına çevrilmesi için kendisi tarafından İstanbul'a gönderildiği şeklinde cevap vermiştir. Böyle bir işlemin "sandık hıdmetkarı"nın vazifesi olmaması üzerine Bay Smythe hırsızlıktan şüphelenerek durumu bankanın muhasebecisi Bay Auboyneau'ya iletmiştir. Auboyneau ve Smythe, Simonoviç kardeşleri sorgulamak için sandığa gittiklerinde Simon'un oldukça telaşlı ve hiddetli bir şekilde kardeşine

Muharrem 1291, s. 3.

29 Borsada oynanan bir "hava oyunu" türüdür. Konsolid fiyatının hem yükselme hem de düşme ihtimaline para yatırılması şeklinde oynanır. Bk. Abidin Paşa, *age.*, s. 81-83.

30 *Şark*, 3 Muharrem 1291, s. 1; *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 3 Muharrem 1291, s. 2-3; *Basiret*, 3 Muharrem 1291, s. 3.

31 *Şark*, 3 Muharrem 1291, s. 1; *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 3 Muharrem 1291, s. 2-3; *Basiret*, 3 Muharrem 1291, s. 3.

bağırdığını görmüş ve Simon'a 21.000 liranın akıbetini sormuşlar, Simon Simonoviç'in konu hakkında bir bilgisi olmadığını söylemesi üzerine aynı soruyu kardeşi Mıgırdıç Simonoviç'e yöneltmişlerdir. Bir süre sonra Mıgırdıç Simonoviç uzun süredir borsa oynadığını ve borsada kaybettiği parayı geri kazanabilmek için kasadan para çaldığını itiraf etmiştir[32]. Bu itirafın ardından durum baş direktör Bay Foster'e haber verilir ve bankanın bütün sandıkları kontrol edilmeye başlanır. Banka sandıklarının kontrol sürecinde memurlardan Stepan Papazyan, Pinard tahvilatlarından 2.400 adedinin eksik olduğunu, bu tahvilatların 1.000 adetini bizzat Mıgırdıç Simonoviç'in çaldığını, 1.004 adedinin ise Mıgırdıç'in "ricası" üzerine geçici olarak Mıgırdıç'e kendisi tarafından verildiğini idare reisi Bay Saint-Balmont'a itiraf eder. Sandıkların kontrolu sonrası kayıp miktarın 75.994 lira olduğu tespit edilir[33]. "Kayıp" Pinard tahvillerinin geri alınması süreci ise oldukça sıkıntılı olmuştur. Mıgırdıç Simonoviç tahvilleri Baque austro-ottomane'a verdiği için iki banka arasında bir görüşme gerçekleştirilmiş, görüşme sonucunda Banque austro-ottomane'de bulunan 1.554 adet tahvil, 14.565 lira 89 kuruş bedel ile geri alınmıştır. Geriye kalan 450 tahvilin 150 adeti Hacıyan Biraderlere, 300 adetinin de Bay Eliasco'ya satıldığı bilgisi üzerine önce Hacıyan Biraderler ile görüşülmüş ve tahviller için peşin 1.500 lira teklif edilmiştir. Ancak Hacıyan Biraderler bu teklifi kabul etmemiş, yürütülen pazarlıklar sonucu 1.531 lira 62,5 kuruş üzerinde anlaşılmıştır. Bay Saint-Balmont'un 300 tahvil için Bay Eliasco ile yürüttüğü pazarlıkta da benzer bir durum yaşanmış, Bay Eliasco Pinard tahvillerinin yanı sıra başka tahviller[34] için de ödeme yaptığını gerekçe göstererek satışa yanaşmamış ama pazarlık sonucu 5.400 liraya tahvilleri geri vermeye razı olmuştur. Gerek sandıklarda tespit edilen eksikler gerekse Pinard'ın geri alınması sürecinde harcanan miktar dikkate alındığında bankanın kaybı 94.921 lira 51 kuruştur[35] ki bu meblağ yaklaşık 2.183.200 frank[36] etmektedir.

20 Şubat 1874 tarihli resmî ilan sonrası hırsızlık olayı basının gündeminden düşmüştür. Olayın basına yansıdığı 29 Kasım 1873 tarihi ile resmî ilanın yayımlandığı 20 Şubat 1874 tarihine kadar geçen süre zarfında basının fail-

32 "Affaire Simonovich", *La Turquie*, 19/20 Eylül 1875, s. 2; *İstikbal*, 2 Ramazan 1292, s. 3.

33 *İstikbal*, 2 Ramazan 1292, s. 4.

34 Bu tahviller 130 adet İtibar-i Umum-i Osman-i ve 130 adet Şirket-i Umumiyye hisseleridir. Osmanlı Bankası kendi kasasından çıkmayan bu tahviller için Bay Eliasco'ya 2.570 lira ödeme yapmıştır ki bu meblağ toplam ödenen 5.400 liraya dahil değildir.

35 *İstikbal*, 2 Ramazan 1292, s. 4.

36 "Affaire Simonovich", *La Turquie*, 19/20 Eylül 1875, s. 2.

mağdur-eylem ilişkisi çerçevesinde ön plana çıkardığı olgu eylemin gerekçesidir. Mıgırdıç Simonoviç, borsada uğradığı zararı kapatmak için bankayı soymuştur[37]. Bu sürecin fasit bir döngüye dönüşmesi eylemin tekrarlanmasında asıl sebeptir. Eylemin gerekçesinin "borsa kumarı illeti" olması bir anlamda failin eylemine meşruiyet kazandırmaktadır. Bu yargıyı destekleyen olgu ise basının faile yaklaşım biçimidir. Mıgırdıç Simonoviç'in sorguda maaşının aylık 10 lira olduğunun öğrenilmesi basının fail-eylem arasında kurduğu ilişkinin niteliğini değiştirmiştir: (…)*merkum hakkında maaşı idare etmediğinden seksen bin lira açılmayı ihtiyar etmiş demek her ne kadar abes ve bi-mana ise de kendisini kıllet-i maaşının bu yola sevk ve icbar ettiği bedihidir*(…)[38] Sebep sonuç ilişkisi içerisinde düşük maaş-hırsızlık örgüsünün her ne kadar savunulamaz olduğu ifade edilmiş olsa da eylemin meşruiyet kazanması ya da "eylem kötüdür, fail suçludur ancak bu maaş karşısında sonuç doğaldır" algısının ortaya çıkması kaçınılmazdır. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında bir diğer etken ise mağduriyettir. Olayın mağduru olan Osmanlı Bankası, dönem basınına göre çalışanlarına layık gördüğü düşük maaş karşısında onlardan hizmet ve sadakat beklemektedir. Bununla birlikte banka yönetiminin çalışanların borsa oynamalarına göz yumduğu da bilinmektedir[39]. Böyle bir durum karşısında eylemin ortaya çıkması olağan bir sonuçtur. Ayrıca bankanın olay hakkında sessiz kalışı, herhangi bir açıklama yapmaması[40] da basının eylemi meşru görme kanaatini güçlendirmektedir. Eylem-mağduriyet ilişkisi çerçevesinde basının bankaya yönelttiği eleştirilerden birisi de kurum içerisinde beş yıl süren bu hırsızlığın nasıl daha önce fark edilememiş olduğudur[41]. Yoksa banka sandıklarını şimdiye kadar hiç kontrol etmemiş veya üstün körü bir denetim mi yapmıştır?[42]. Mağdurun eylemlerinin failin eylemlerine sebebiyet verdiği algısının basında tezahürünün altında yatan bir başka unsur ise mağdurun kimliğidir. Galata'da faaliyet gösteren diğer bankalara kıyasla Hazine ile ilişkileri ve sahip olduğu imtiyazlar açısından Osmanlı Bankası bir "devlet bankası" ya da "merkez bankası" statüsünde kabul edilebilir. Bu açıdan bankanın soyulması hele ki bu eylemin kendi personeli

37 *Şark*, 13 Şevval 1290, s. 1-2; *Hakayık'ül Vakayi*, 13 Şevval 1290, s. 2; *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 13 Şevval 1290, s. 2.

38 "Vukuat-ı Dersaadet", *Şark*, 16 Şevval 1290, s. 2.

39 *Şark*, 15 Şevval 1290, s. 1; "Le vol à la Banque imperiale ottomane", *La Turquie*, 3 Aralık 1873, s. 3.

40 *Şark*, 15 Şevval 1290, s. 1.

41 *Şark*, 15 Şevval 1290, s. 1; *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 16 Şevval 1290, s. 1; "The Imperial Ottoman Bank Robbery", *The Levant Times and Shipping Gazette*, 23 Şubat 1874, s. 2.

42 *Şark*, 18 Şevval 1290, s. 1; "Le vol à la Banque imperiale ottomane", *La Turquie*, 8 Aralık 1873, s. 2.

tarafından yapılmış olması ticari bir işletme olarak bankanın itibarından çok devletin itibarına dokunan bir durumdur. Çünkü fail sadece bankadan değil aynı zamanda devletten de çalmıştır ki böyle bir durumun ortaya çıkmasında basının bankayı sorumlu tuttuğu anlaşılmaktadır. Bankanın olay hakkında sessiz kalmaya devam etmesi de basının failden çok mağdura odaklanmasına yol açmıştır.

Osmanlı Bankasında yaşanan hırsızlık vakasının basında gündem olması sonrası toplumsal hayat içerisinde benzer söylemlerin "dedikodu ağı" üzerinden dolaştığı da görülmektedir: *Bankalar sanduklarınca ihtilâsat vukuu hakkında bugünlerde deveran etmekte olan şâyiat arasına nasılsa tramvay şirketinin sanduğundan dahi mebâliğ-i külliye sirkat olunduğuna dair bazı eshab-ı ağraz tarafından rivayet sıkıştırılmış olup tahkikat-ı vakıamıza mebni bu rivayetin külliyen asılsız olduğunu beyan ederiz*[43]. Toplumsal iletişim ağında dolaşan "sirkat" olgusu dönem basının özellikle banka çalışanlarının kendi kurumlarını soyma vakalarına karşı bir algı geliştirmesine yol açmış, Berlin Bankası[44] ve Kopenhag Bankasının[45] çalışanları tarafından soyulması haberleri Osmanlı Bankası olayı sonrasında okuyuculara aktarılmıştır.

2. Simonoviç Davası: İddialar, İnkarlar ve Suçlamalar

Osmanlı Bankası soygununun sanıkları Mıgırdıç Simonoviç ve Stepan Papazyan olaydan 21 ay sonra, 6 Eylül 1875 tarihinde Pera Ceza Mahkemesinde hâkim karşısına çıkarılır. Başkanlığını Pertev Efendi'nin yaptığı mahkeme heyeti Samih Bey, Nicolaki Efendi ve Saib Efendi'den oluşmaktadır.[46] Mahkemede Mıgırdıç Simonoviç ve Stepan Papazyan'ın yanı sıra Şirin Şirinyan (Chirin Chirinian), Mıgırdıç Aleksinyan (Megherditch Alexinian) ve Movses Papazyan da sanık sıfatıyla yargılanmaktadır[47].

18 aylık bir soruşturma süreci sonrası hazırlanan iddianame oldukça uzun olduğu için gazeteler tarafından yayımlanmaz. Bu sebeple Mıgırdıç Simonoviç ve

43 *Şark*, 26 Şevval 1290, s. 1.

44 *Basiret*, 21 Şevval 1290, s. 2.

45 "Mevadd-ı Mütenevvia", *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 26 Zilhicce 1290, s. 3.

46 *Stamboul* gazetesi mahkeme heyetini; "Başkan, Pertev Efendi, azalar Samih Bey, Nicolaki Efendi, Saib Efendi; mümeyyiz, Saadeddin Efendi." şeklinde vermektedir. Bk. "L'affaire Simonovitch", *Stamboul*, 7 Eylül 1875, s. 2; 1875 Devlet Salnamesi'ne göre ise mahkeme heyeti şu şekildedir: Pertev Efendi-Reis, Sami Bey-Aza, Nicolaki Efendi-Aza, Sadeddin Efendi-Baş Mümeyyiz, Saib Efendi-Mümeyyiz. Bk. *Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, Sene 1292*, 30. Def'a, Matbuat-ı Maarif, İstanbul 1292, s. 41.

47 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 7 Eylül 1875, s. 2; "L'affaire Simonovitch", *Stamboul*, 7 Eylül 1875, s. 2.

Stepan Papazyan'ın hırsızlık suçuyla yargılanmaları dışında diğer sanıkların nasıl bir suçlama ile mahkeme karşısına çıktığını ancak davanın gazetelere yansıyan duruşma süreci üzerinden kavramsallaştırmak mümkündür. İki yıla yakın tedbir amaçlı tutuklu bulunan Mıgırdıç Simonoviç'in Osmanlı Bankasından nakit ve Stepan Papazyan vasıtasıyla da tahvil çalması ile bu süreçte kullandığı yöntemler olayın ortaya çıkmasının ardından gazetelere yansımıştır. Anlaşılan Şirinyan, Aleksinyan ve Movses Papazyan bu noktadan sonra devreye girmektedir. Şirinyan ve Aleksinyan "M. Ch. Alexinian et Cie" isimli bir şirketin ortaklarıdır. Movses Papazyan ise bu şirketin kâtibidir. İddianame; Mıgırdıç Simonoviç'in bu şirketin üçüncü ve gizli ortağı olduğunu, bankadan çalınan nakit ve tahvillerin bu şirket üzerinden özellikle de Şirinyan aracılığıyla borsa spekülasyonları ile diğer faaliyetler için kullanıldığını ileri sürmektedir. Şirinyan ile Simonoviç arasındaki ilişkinin varlığı şirket isminde yer alan "M" harfinin Mıgırdıç Simonoviç'i temsil ettiği düşüncesine dayanmaktadır. *La Turquie* gazetesi *Courrier d'Orient* gazetesinden iktibas ettiği bir yazıda bu ilişki ağını şöyle açıklar:

> …Simonovich, nakit veya devlet tahvili cinsinden fonları Chirinian'a aktarıyor, o da bunları hemen kendi adına veya M. Ch. Alexinian et Cie adına bir bankada cari hesaba yatırıyordu. Nakite ihtiyacı olduğunda Chirinian menkul kıymetlerin depozitosunu kullanıyordu. Tam tersi menkul kıymete ihtiyacı olduğunda ise yatırdığı bankadan şirketin kredisi veya Simonovich'in ona sağladığı fonlarla menkul kıymeti çekiyordu. Chirinian'ın bankada kapsamlı bir kredisi vardı bu krediyle 300 liralık çek tahsil etme hakkı vardı. Normal prosedürün ardından kasaya gittiğinde dolandırıcı olduğuna ihtimal vermeyen diğer çalışanların önünde Simonoviç ona 300 lira yerine 3.000 lira veriyordu…[48]

Mıgırdıç Simonoviç'in tutuklanmasının ardından Şirinyan ve Aleksinyan, Simonoviç ile ilişkilerinin ortaya çıkmaması için hesap defterlerinde Movses Papazyan aracılığıyla tahribat yapmıştır. Bu isimler arasındaki ilişkinin Şirinyan'ın 1871 yılında İzmit Demiryolu inşaatında hafriyat müteahhitliği yapmasına kadar uzandığı ve bu işte de üçünün ortak oldukları düşünülmektedir.

Bu iddiaları içeren iddianame, 6 Eylül 1875 tarihli ilk duruşmada sanıklar huzurunda okunmaya başlanır. Ancak sanıkların araya girerek itiraz etmeleri ile okuma süreci kesintiye uğrar. İddianamenin okunmasına 8 Eylül 1875 tarihli

48 "L'affaire Simonovitch", *La Turquie*, 17 Eylül 1875, s. 2.

ikinci duruşmada devam edilir. Bu duruşmanın en dikkat çeken olayı Mihali isimli bir tanığın ifadesidir. Kalpazanlık suçundan hüküm giymiş bir mahkûm olan Mihali, Mıgırdıç Simonoviç ile aynı hapishanede tutulmaktadır. Mihali ifadesinde, Simonoviç'in kendisine hırsızlık yaptığını itiraf ettiğini, bir miktar parayı güvenli bir yere sakladığını ve Şirinyan'ın ortağı olduğunu söylediğini belirtmiştir. Bu ifadeye Simonoviç, on beş yıldır hapiste olan bir hükümlünün ifadesinin kabul edilemeyeceği şeklinde itiraz eder. Şirinyan'ın Mihali'yi tanık olarak kimin gösterdiği sorusuna Pertev Efendi'nin *Osmanlı Bankası* cevabını vermesi üzerine Simonoviç, Osmanlı Bankasının Mihali ile iletişim kurduğuna dair elinde kanıt olduğunu ayrıca hırsızlık olayı ile ilgili olarak şu anda açıklayamayacağı ama zamanı geldiğinde ifşa edeceği önemli bilgilere sahip olduğunu söyler[49].

11 Eylül 1875 tarihindeki üçüncü duruşmada tanık Mihali ile ilgili bir gelişme yaşanır. Simonoviç, Mihali'nin kendisine bir mektup gönderdiğini belirterek mektubu mahkeme heyetine okur:

> "Bay Simonovich,
>
> (…) bu mektubu af dilemek için yazıyorum. (…) Tanrı biliyor ki siz, Papazyan ve diğer pek çok kişi benim yalancı şahitliğim yüzünden aylarca hapiste acı çektiniz. Beni baştan çıkaran Bay Smythe ve Bay Allan idi. (…) Tüm dertlerinizin ve ıstıraplarınızın sebebi benim. Yanlış yaptım, yanıldım. (…) eğer mahkeme beni çağırırsa Tanrı'nın ve yargıçların huzurunda Osmanlı İmparatorluk Bankası'nın sizin aleyhinizde yalan beyanda bulunmam için beni yönlendirdiğini hatta zorladığını açıklarım (…)"[50].

Mektubun okunmasının ardından komisyon raporları[51] okunur. Bu komisyon Mıgırdıç Simonoviç'in borsa spekülasyonlarındaki kayıpları ile Simonoviç'in ortağı olduğu iddia edilen M. Ch. Alexinian et Cie şirketinin faaliyetlerindeki kayıpları incelemiş[52] ve özellikle şirkete ait defterlerde tespit edilen hata, silme (özellikle isimlerin üzerinin çizilerek başka isimler yazılması gibi) ve düzensizlikleri

49 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 9 Eylül 1875, s. 2.

50 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 13 Eylül 1875, s. 2.

51 Soruşturma sürecinde Zaptiye Nezareti ve Pera Ceza Mahkemesi tarafından iki komisyon oluşturularak inceleme başlatılmış ve çalınan miktar 75.784 lira olarak tespit edilmiştir. İkinci komisyon borsa delegeleri Serkis Sovedjan, Serap Hekimyan, Artin Cherbetjian ile polis delegesi Ohannes Efendi'den oluşuyordu ve komisyon başkanı da Serap Hekimyan'dır. Bk. "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 15 Eylül 1875, s. 330.

52 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 12/13 Eylül 1875, s. 2.

Simonoviç-Şirinyan ilişkisinin bir kanıtı olarak değerlendirmiştir. Bu iddialara itiraz eden Şirinyan, defterlerinde tespit edilen dengesizliklerin Simonoviç ile arasında bir ilişki olduğunu kanıtlamayacağını, raporu hazırlayanların muhasebe ilkelerinden habersiz olduğunu ve böyle bir sonuca nasıl ulaşıldığını sorması üzerine Pertev Efendi iddianamede bu duruma bir ima olduğunu söyler. Komisyon başkanı Serap Hekimyan'ın da Şirinyan'ın bu konuda haklı olduğunu belirtmesi üzerine Pertev Efendi ile Hekimyan arasında kısa bir tartışma yaşanır[53]. Komisyon raporlarında yer alan diğer bir bilgi ise Şirinyan'a ait her biri 500-600 sayfayı bulan dört defterin kaybolduktan sonra yerlerine yenilerinin hazırlanmış olmasıdır. Şirinyan bu iddiaya karşı söz konusu defterlerin üstüne yanlışlıkla mürekkep döküldüğünü, kurutmak için eve götürdüğünde eşi ve hizmetçisinin reçel kavanozu sarmak için bu defterleri kullandığı şeklinde savunma yapmıştır[54]. Duruşmanın son kısmında ise bankanın baş veznedarı Bay Smythe söz alarak Mihali'yi bankanın bulmadığını tam tersi Mihali'nin bankaya ulaşarak hırsızlık hakkında bilgilere sahip olduğunu söylediğini ifade eder[55].

Dördüncü duruşma 13 Eylül 1875 tarihinde gerçekleşir ve komisyon raporlarının okunmasına devam edilir. Raporlar, Şirinyan'ın İzmit Demiryolu inşaatı hafriyat işine dair hesaplarında çok fazla silme olduğunu, özellikle Simonoviç'in isminin birkaç kez silinip yerine Aleksinyan'ın isminin yazıldığını iddia etmektedir. Şirinyan bu iddialara karşı raporu tanımadığını ve üzeri çizilen ismin Simonoviç değil Mühendis Leyburn olduğunu söyler[56]. Komisyon raporlarının okunmasından sonra Pertev Efendi tanık Mihali'in dinlenmesine karar verir. Mihali önceki duruşmada Simonoviç tarafından okunan mektubu kendisinin yazmadığını, hapiste tutuklu bulunan Simonoviç'in adamı tarafından yazıldığını ve tehditle kendisine imzalatıldığını, Bay Smythe ile görüşmediğini ama Bay Allan ile konuştuğunu söyler[57]. Mihali'nin ifadesi sonrası söz alan Simonoviç, mahkemeye Mihali'nin yemin edip etmediğini sorar:

53 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 13 Eylül 1875, s. 2.

54 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 15 Eylül 1875, s. 330.

55 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 12/13 Eylül 1875, s. 2.

56 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 15 Eylül 1875, s. 330.

57 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 14 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 14 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 15 Eylül 1875, s. 330.

> "(…) Başkan- Evet, bu mahkemenin Hristiyan bir üyesi olan Nicolaki Efendi'nin huzurunda.
>
> Simonovich- Ne üzerine?
>
> Başkan- İncil üzerine.
>
> Simonovich- Evet bu sefil insan İncil üzerine yemin etti mi? Bu adam Yahudi ve Hristiyan İncil'i üzerine yemin etti! ve siz yeminini kabul ettiniz ve beyanını kaydettiniz!
>
> Başkan- Siz Yahudi misiniz?
>
> Mihali gerçekten de Yahudi olduğunu kabul eder (…)"[58].

Bu diyaloğun ardından Simonoviç, Mihali'nin tanıklığına itiraz ederek Mihali'nin ifadesinin önceden Bay Smythe ile aralarında kararlaştırıldığını söyler. Pertev Efendi, Simonoviç'in sözünü keserek başkalarının onurunu kırıcı ifadeler kullanmaması gerektiğini söyleyerek sanıkların mahkeme salonundan çıkarılmasını emreder[59]. Sonrasında iddianamenin okunması tamamlanır.

15 Eylül 1875 tarihli beşinci duruşma ise Osmanlı Bankasının olay hakkındaki şikâyet dilekçesinin Bay Smythe'nin tercümanı ve banka çalışanı olan Agop Efendi tarafından okunması ile başlar. Bankanın talebi; 94.000 lirayı çalan Mıgırdıç Simonoviç ve Stepan Papazyan'ın cezalandırılmaları, suç ortaklarının tespit edilmesi ve çalınan 94.000 liranın faiziyle bankaya ödenmesidir[60]. Bu iddialar karşısında Mıgırdıç Simonoviç ve Stepan Papazyan hırsız olmadıklarını beyan ederek savunmalarını yapmak için avukat talep ederler. Simonoviç ayrıca ilk sorgulamalarda usulsüzlükler olduğunu ve hiçbir banka çalışanının sorgulanmadığını belirtir. Pertev Efendi'nin olayla ilişkili itiraflarının bulunduğunu hatırlatması üzerine ikisi de hırsız olmadıklarını tekrarlayarak gerçek hırsızların kimler olduğunu kanıtlarıyla ortaya koyacaklarını ama avukatları olmadan hiçbir soruya cevap vermeyeceklerini ifade ederler. Pertev Efendi'nin ısrarlı sorularını Simonoviç; Şirinyan'ın ortağı olmadığı ama onunla iş yaptığı, verdiği paraya

58 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 14 Eylül 1875, s. 2. Ayrıca bk. "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 14 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 15 Eylül 1875, s. 330.

59 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 15 Eylül 1875, s. 330.

60 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 22 Eylül 1875, s. 337; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 16 Eylül 1875, s. 1; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 16 Eylül 1875, s. 2.

karşılık bazen faiz aldığı bazen de almadığı şeklinde cevaplar[61]. Duruşma, Osmanlı Bankası tarafından hazırlanarak Zaptiye Nezaretine gönderilen 2 Aralık 1873 tarihli raporun okunması ile devam eder. Pertev Efendi duruşmayı kapatmadan önce Mihali'nin tanıklığının bilgi amacıyla dinlendiğini ve mahkemenin karar verirken onun ifadelerini dikkate almayacağını belirtir[62].

20 Eylül 1875 tarihli altıncı duruşmaya sanıklar avukatlarıyla beraber katılır. Mıgırdıç Simonoviç'i Bay Rota, Stepan Papazyan'ı Cebrail Kirkor Efendi (Gabriel Efendi Gargour), Şirin Şirinyan'ı ise Toros Efendi temsil etmektedir. Bay Rota'nın Osmanlı tebaası olmadığının anlaşılması üzerine mahkeme Simonoviç'i temsil etmesine izin vermez. Simonoviç, yabancı uyruklu bir avukatın Osmanlı Bankasını temsil etmesine[63] mahkemenin izin verdiğini gerekçe göstererek karara itiraz eder ancak mahkeme geri adım atmaz[64]. Diğer avukatlar Toros ve Kirkor Efendiler müvekkilleri adına savunma yapabilmeleri için iddianamenin bir kopyasını talep ederler. Ancak mahkemenin böyle bir yetkisi olmadığını belirten Pertev Efendi talebi reddeder. Sanıklar ve avukatlarının iddianamede hatalar ve usul yanlışlıkları olduğunu belirterek ısrarla taleplerini yinelemeleri üzerine Pertev Efendi iddianamede ne tür hatalar olduğunu sorar. Bu soruya Toros Efendi, sanıkları sorgulayan komisyonun hükûmet yetkilisi olmamalarının hukuk ihlali olduğunu, Mihali'nin ifadesinin 'kimsin, kaç yaşındasın, dinin ne?' gibi sorular sorulmadan alınmasının[65] ve iddianamede ifadesi bulunanların ifadelerini imzalamamalarının[66] önemli hatalar olduğunu söyler. Pertev Efendi ile avukatlar arasında yaşanan kısa bir tartışmanın ardından mahkeme, avukatların savunmalarını hazırlayabilmeleri ve not alabilmeleri için iddianamenin devam eden duruşmadan bağımsız

61 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 22 Eylül 1875, s. 337; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 16 Eylül 1875, s. 2.

62 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 22 Eylül 1875, s. 337; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 16 Eylül 1875, s. 1; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 16 Eylül 1875, s. 2.

63 Gazetelere yansıdığı şekliyle Osmanlı Bankasının avukatı Bay Bardaut isminde birisidir. Ancak kendisi duruşmaların hiçbirisine katılmamıştır. Bankayı duruşmalar boyunca tercüman Agop Efendi savunmuştur.

64 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 22 Eylül 1875, s. 337; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 21 Eylül 1875, s. 1; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 21 Eylül 1875, s. 2.

65 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 21 Eylül 1875, s. 1.

66 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 21 Eylül 1875, s. 2.

iki celsede yeniden okunmasına karar verir[67]. İddianame konusunun karara bağlanmasının ardından Pertev Efendi Simonoviç'e bankadan çaldığı paranın 30.554 lirasının komisyoncuların defterlerinden tespit edildiğini ifade ederek kalan miktarın nerede olduğunu sorar. Simonoviç bu soruya avukatı olmadan cevap vermeyeceği şeklinde karşılık verir. Bunun üzerine mahkeme Simonoviç'in sorgu tutanaklarının okunmasına karar verir. Simonoviç sorgusunda; Osmanlı Bankasına aylık 9 lira maaş ile başladığını daha sonra maaşının 12 liraya çıktığını, Şirinyan ve Aleksinyan'ı altı yıldır tanıdığını, M. Ch. Alexinian et Cie şirketi ile bağının olmadığını ama Şirinyan'a yatırımlarında sermaye verdiğini, bankanın eski menkul kıymetler kasiyeri Karabet Sakayan'ın borsadaki zararlarının miktarını bildiğini, bankada pek çok çalışanın borsada kumar oynadığını ve kasadan para çalma eyleminin beş yıl önce küçük meblağlarla başladığını belirtmiştir[68]. Simonoviç'in sorgu raporlarının okunması sırasında yaşanan ilginç olay ise Agop Efendi'nin Şirinyan ve Toros Efendi'yi işaret ederek *Bu beyler gülüyor! Bize bakıp gülmelerine izin vermeyin!*[69] şeklindeki Pertev Efendi'ye şikâyetine Şirinyan'ın *Sen önceki duruşmalarda Bay Smythe ile gülmeyi bıraktın mı?*[70] cevabını vermesidir. Bu diyaloğun arasına giren Toros Efendi'nin banka imtiyaz sözleşmesinin 19. maddesi gereği bankanın her ay bilançosunu gazetelerde yayımlaması gerektiği için kasaların düzenli kontrol edilip edilmediğini sorması üzerine Pertev Efendi Toros Efendi'ye Şirinyan'ın avukatı olduğunu, bankayı soyanın Şirinyan olmadığını ve bu sebeple de bankadaki işlemler hakkında soru soramayacağını söyler[71].

22 Eylül 1875 tarihinde görülen yedinci duruşma, Simonoviç'in geçici olarak kendisini Kirkor Efendi'nin temsil edeceğini beyan etmesi ile başlar[72]. Daha sonra Simonoviç'in sorgu raporlarının okunmasına devam edilir. Raporları okuyan mahkeme kâtibi Sadettin Efendi, 8. ve 9. sorgu raporlarının banka aleyhine suçlamalar içerdiğini ve bunları okumasının gerekip gerekmediğini sorması

67 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 22 Eylül 1875, s. 337; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 21 Eylül 1875, s. 1; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 21 Eylül 1875, s. 2; *İstikbal*, 21 Şaban 1292, s. 2.

68 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 22 Eylül 1875, s. 337.

69 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 21 Eylül 1875, s. 2.

70 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 21 Eylül 1875, s. 2.

71 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 21 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 22 Eylül 1875, s. 337.

72 "Affaire Simonovich", *La Turquie*, 23 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 23 Eylül 1875, s. 1.

üzerine Pertev Efendi gerek olmadığını belirtir. Bu karara itiraz eden Toros Efendi gerçeğin gün yüzüne çıkabilmesi için tüm sorgu raporlarının okunmasını talep eder[73]. Konuyu müzakere eden mahkeme heyeti itirazı kabul ederek sorgu raporlarının tamamının okunmasına karar verir. Bu raporlara göre Simonoviç, bankanın borsa oynadığını bildiğini hatta borsa oynayan tek banka çalışanının kendisi olmadığını, banka çalışanlarının borsa oynamaya Bay Balconnet'in yönetimden ayrıldıktan sonra başladıklarını ve özellikle Deveaux, Baron Hübsch, James Lafontaine, Smythe ile Antoine Foltz'un borsada oynadığını hatta Bay Deveaux'un 4.000 lira[74] Bay Smythe'nin de 20.000 lira kaybettiklerini kendisine itiraf ettiklerini ayrıca bankada kilitli iken Bay Deveaux'un kendisini görmeye geldiğini; hiçbir şey açıklamamasını aksi takdirde *sana çok fenalık ederiz* şeklinde kendisini tehdit ettiğine dair ifade vermiştir[75].

Sekizinci duruşma 25 Eylül 1875 tarihinde gerçekleştirilir. Mahkeme başkanı Pertev Efendi Simonoviç'in sorgularının okunmasının tamamlandığını ve bunlar hakkında neler söyleyeceğini sorar. Simonoviç avukatı Kirkor Efendi'nin gerekçe göstermeden avukatlığını bıraktığını bu yüzden avukatı olmadan hiçbir soruya cevap vermeyeceğini beyan eder. Bunun üzerine Pertev Efendi Stepan Papazyan'ın sorgu raporlarının okunmasını emreder. Papazyan sorgusunda; bankada menkul kıymetler kasasında Bay Saint-Balmont'un emrinde aylık 6 lira maaş ile çalıştığını, Simonoviç'i uzun zamandır tanıdığını, Şirinyan'ı da tanıdığını ama aralarındaki ilişki hakkında bilgisi olmadığını, Pinard tahvillerini Simonoviç'e kasasında açık bulunduğunu söylemesi üzerine verdiğini ancak her seferinde Simonoviç'in taleplerini eski amiri Karabet Sakayan'a[76] danıştığını ve onun da hep *Simonoviç'e yardımcı olmalıyız* şeklinde cevap verdiğini, tahviller karşılığında Simonoviç'ten hiçbir şey almadığını ve onun ortağı olmadığını beyan etmiştir.[77] Papazyan

73 "Affaire Simonovich", *La Turquie*, 23 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 22 Eylül 1875, s. 337; *Vakit*, 27 Şaban 1292, s. 3.

74 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 23 Eylül 1875, s. 2.

75 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 29 Eylül 1875, s. 345; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 23 Eylül 1875, s. 2.

76 Çalınan paradan 5.000 lira aldığı tespit edilen ve yurtdışında bulunan Sakayan'ın yakalanması için Paris ve Londra sefaretlerine yazılar gönderilmiştir. Ancak Sakayan sanık sıfatıyla yargılanmamaktadır. Yazışmalar için bk. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi (HR.MKT.), 821/44, 6 M 1291/ 23 Şubat 1874.

77 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 26/27 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 27 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 29 Eylül 1875, s. 346.

tutuklu olduğu süreçte tekrar komisyona ifade vererek Osmanlı Bankasının tahvil kuponlarının ödemeleri için Maliye'den gerekli meblağı aldıktan sonra tamamını ödemek yerine kuponları %1 ve %1,5 oranında iskonto edip ödediğini ve de bu yolla Maliye'yi her yıl 3.000 ile 4.000 lira arası zarara uğrattıklarını, yöneticilerin bu durumu kimseye söylememeleri için çalışanlara talimat verdiğini ayrıca Bay Deveaux, Auboyneau ve Antoine Foltz'un borsada oynamak için halka ödetilen faizden daha düşük faiz oranlarıyla kasadan para aldıklarını ifade etmiştir. Bu sorgunun okunmasından sonra Agop Efendi iskontolu işlemlerin bankanın yetkisinde olduğunu ve hâlen devam ettiğini, suçluların kim olduğunu herkesin bildiğini, böyle iddialara şaşırmamak gerektiğini belirterek *her suçlu aynı zamanda iftiracıdır* ifadesini kullanır. Bunun üzerine Şirinyan Agop Efendi'ye dönerek *Osmanlı Bankasının ne olduğunu da herkes biliyor!* şeklinde karşılık verir. Araya giren Pertev Efendi'nin, yasaya göre Şirinyan'ın kimseyi aşağılamaya hakkı olmadığını söylemesi üzerine Şirinyan, Pertev Efendi'ye *Banka da bizim kadar yasaya tabi değil mi? Neden tercümanı aracılığıyla bize hakaret ediyor* cevabını verir[78]. Bu arada Agop Efendi söz alarak Şirinyan'ı protesto eder. Şirinyan da Agop Efendi'yi protesto ettiğini söyler. Tartışmanın sona ermesinden sonra Pertev Efendi, Şirinyan ve Aleksinyan'ın sorgu raporlarının okunmasını emreder. Şirinyan, avukatı Toros Efendi'nin, Aleksinyan da avukatı Kirkor Efendi'nin başka bir dava için gittiğini söyleyerek raporların okunmasının ertelenmesini talep eder[79].

27 Eylül 1875 tarihinde görülen dokuzuncu duruşmada Şirin Şirinyan'ın sorgu raporları okunur. 38 yaşında İzmirli bir Osmanlı tebaası olduğunu belirten Şirinyan sorgusunda; sarraflık, kömür ve travers ticaretiyle uğraştığını, Simonoviç'i 5-6 yıldır tanıdığını, borsada para kaybettiğinde oynamaması yönünde tavsiye verdiğini ancak Simonoviç'in kendi hesabına değil diğer banka çalışanları hesabına oynadığı şeklinde kendisine karşılık verdiğini, bu konu ile ilgili banka çalışanlarının sorgulanması yönünde Sadrazam Şirvanizade'ye bir dilekçe yazdığını ancak bir sonuç alamadığını, Simonoviç tarafından kendisine verilen tahvilatların kaynağını sormanın görevi olmadığını ayrıca Simonoviç'in komisyoncusunun Mirakian olduğunu bu sebeple de ne kadar para kaybettiğini bilmediğini, Simonoviç'ten 2.000 ile 3.000 lira arası borç aldığını ama hepsini

78 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 27 Eylül 1875, s. 2.

79 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 26/27 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 27 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 29 Eylül 1875, s. 346.

ödediğini ve Simonoviç'e hiçbir borcu olmadığını belirtmiştir[80]. Duruşmanın en ilginç olayı ise Şirinyan'ın bankada yaşanmış bir tahvilat olayını anlattığı sırada Agop Efendi'nin itiraz etmek için araya girme çabasının izleyiciler tarafından uzun bir "şşşşşt" sesi ile engellenmesidir[81].

Davanın onuncu duruşması 29 Eylül 1875 tarihinde gerçekleştirilir. Duruşma, Mıgırdıç Aleksinyan'ın sorgu raporlarının okunmasıyla başlar. Aleksinyan sorgusunda; Şirin Şirinyan'ı uzun süredir tanıdığını, M. Ch. Alexanian et Cie şirketini bir buçuk yıl önce kurduklarını, şirketin kuruluş sermayesinin Şirinyan'ın İzmit Demiryolu inşaatı hafriyat müteahhitliği işinden elde ettiği 4.000-5.000 liralık kâr olduğunu, Osmanlı Bankası çalışanlarından Simon Simonoviç, Mıgırdıç Simonoviç, Serkis ve Antoine Foltz'u tanıdığını, bunların şirket ile ilişkilerini bilmediğini, Mıgırdıç Simonoviç'in ayda 20-25 lira maaş aldığını düşündüğünü, ona borsada oynamama nasihatinde bulunduğunda kendisine banka çalışanları adına oynadığını ifade ettiğini, Simonoviç'in borçları hakkında bir bilgisinin bulunmadığını ve Simonoviç'in şirketin ortağı olmadığını belirtmiştir[82]. Sorgu raporlarının ardından Pertev Efendi Simonoviç'e kayıp 60.000 lirayı sorar. Simonoviç ise kendisinin hırsız olmadığını ve ifadelerinin zorla alındığı cevabını verir[83]. Pertev Efendi sonra sözü savunma avukatlarına verir. İlk olarak Mıgırdıç Simonoviç ile Stepan Papazyan'ı temsil eden Kirkor Efendi[84] söz alır. Kirkor Efendi; bankanın iki çalışanı Simonoviç ve Papazyan'ın her şeyi itiraf ettiklerinin söylenmesine karşın ikisi de ifadelerinin zorla alındığını belirtmelerine rağmen dikkate alınmadıklarını ayrıca Simonoviç'in itirafları bankadaki üstlerinin onurlarını lekelememek için yaptığını fakat kendisine verilen sözlerin tutulmayarak suçun tüm sorumluluğu üzerine yıkılınca ve "günah keçisi" olarak ortaya atıldığında fikrini değiştirerek banka çalışanlarının borsada oynadığını ve kendisinin de borsa oynadığından haberleri olduğunu hatta Bay Deveaux'un emri

80 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 28 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 28 Eylül 1875, s. 1-2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 29 Eylül 1875, s. 346.

81 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 28 Eylül 1875, s. 2.

82 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 1 Ekim 1875, s. 2.

83 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 1 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 6 Ekim 1875, s. 354.

84 Kirkor Efendi, dokuzuncu duruşmanın sonunda müvekkilleri ile hapishanede görüşemediği için onları temsil etmeyi bıraktığını ancak bu sorunun hal olmasından dolayı Simonoviç ve Papazyan'ı tekrar temsil edeceğini mahkemeye beyan etmiştir. Bk. "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 28 Eylül 1875, s. 2.

ve tavsiyesiyle hareket ettiğini söylemesine rağmen dikkate alınmadığını, diğer çalışanların gözü önünde ya da katılımı olmadan bu kadar büyük bir meblağın bir kişi tarafından çalınmasının mümkün olmadığını ayrıca bankanın her ay faaliyet bilançosunu gazeteler aracılığıyla kamuoyuna açıklama zorunluluğu var iken hırsızlığın beş yıl tespit edilememesinin tek açıklamasının üst düzey yönetimin hırsızlık hakkında bilgisi olduğu veya hırsızlıkta suç ortağı olmaları ile izah edilebileceğini belirttikten sonra müvekkillerinin Ceza Kanunu'nun 217 ve 222. maddelerine göre hırsızlıktan suçlanamayacaklarını ancak 236. maddeye göre "güveni suistimal" ile suçlanabileceklerini, bu suçun cezasının da bir yıl hapis olduğu ve müvekkillerinin yargılanmadan neredeyse iki yıl tutukluluklarının da dikkate alınması gerektiğini ifade ederek savunmasını tamamlar.[85] Agop Efendi ise bu savunmaya; sanıkların kendi suçlarını kapatmak için bankanın üst düzey yönetimini karalamaya çalıştıklarını, Simonoviç'in kasadan para çaldığını ve de nasıl çaldığını itiraf ettiğini ayrıca borsada uğradığı zararın büyük bir kısmının 1873 Haziran-Kasım ayları arasında olup bu dönemde Bay Deveaux ve Smythe'nin Avrupa'da olduklarını, Smythe'nin vekaletinin o dönem Simon Simonoviç'te bulunduğunu bu sebeple de Simon Simonoviç'in kardeşinin eylemlerinden habersiz olmasının mümkün olmadığı şeklinde itiraz eder[86]. Bu itiraz sonrasında Kirkor Efendi tekrar söz alarak Simonoviç'in hırsızlığın tespit edildiği gün neden polise teslim edilmediğini sorar. Agop Efendi de Londra ve Paris'ten talimat beklendiği için teslim edilmediğini söyler. Bunun üzerine Pertev Efendi, seyirciler arasında bulunan Simon Simonoviç'i hırsızlığın tespit edilmesinden sonra yaşananları anlatması için davet eder. Simon Simonoviç, kardeşini kendisine Bay Smythe'nin teslim ettiğini, onu eve götürdüğünü ve kendisine kasadan 20.000 lira aldığını itiraf ettiğini ama bunda utanılacak bir şey olmadığını söylediğini belirtir. Ayrıca kardeşinin kendisine teslim edilmesine bir anlam veremediğini, bunun ancak kardeşinin kaçması ve olayın kapanmasını umarak yapıldığını düşündüğünü ifade ettikten sonra Agop Efendi'nin sözlerine atfen banka kendisini suçlayacaksa bir avukat tutacağını söyler[87]. Daha sonra Şirinyan'ın avukatı Toros Efendi söz isteyerek savunmasını yapar. Savunma, Şirinyan'ın Simonoviç'in hırsızlık

85 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 1 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 30 Eylül 1875, s. 2.

86 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 1 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 30 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 6 Ekim 1875, s. 354.

87 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 1 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 6 Ekim 1875, s. 354.

yaptığından haberdar olmaması üzerine kuruludur ve bu durumun gerekçelerini; bankanın her ay yayımlanan bilançosunda bir sıkıntı olmaması, Simonoviç'in kayıpları karşısında banka yönetiminin sessiz oluşu, borsadaki operasyonlarının büyüklüğü, bankanın simsarları Rosette ve Levi'nin kıdemsiz banka çalışanıyla iş yapması ve tüm operasyonların gündüz, açık seçik yapılması şeklinde sıralar ki buna göre Şirinyan'ın Simonoviç'in hırsızlık yaptığından şüphelenmesi için hiçbir sebep yoktur[88]. Avukatı Toros Efendi'den sonra söz alan Şirinyan da Simonoviç'in 1873 Haziran ve Ağustos aylarında bankadan 94.000 lira çaldığının iddia edildiğini ama kendisinin 1871 yılında İzmit Demiryolu işinde ortak olmakla suçlandığını ve bu iddiaya bakarak 1873 Haziran ayından önce Simonoviç'in hırsız olmadığı sonucunun ortaya çıktığını belirterek; (…) *Simonoviç'le iş yaptım. Ondan borç para aldım ama defterlerimde göründüğü gibi ona geri ödedim ve tutuklanana kadar onun bir hırsız olduğunu bilmiyordum* (…)[89] şeklinde konuşur. Pertev Efendi, Şirinyan'ın Simonoviç'e yazdığı ve önceki duruşmalarda okunmuş 32 adet mektubun tekrar okunmasını emreder.

2 Ekim 1875 tarihinde görülen on birinci duruşma Pertev Efendi'nin Şirinyan'ın defterlerinde tespit edilen silme, hata ve tutarsızlıklar hakkında açıklama talebiyle başlar: (…) *defterlerinizin 28, 42, 98 vb. sayfalarının üzeri çizilmiş* (…) *belli ki Meg Simonovich ismi çizilmiş yerine Meg Alexanian yazılmış* (…) *bize gerçeği söyleyin* (…)[90]. Bu soruya Şirinyan defterlerini Simonoviç'in tutuklanmasından bir yıl sonra teslim ettiğini, bu süre içerisinde istese defterleri değiştirebileceğini ve üzeri çizili ismin Mıgırdıç Simonoviç değil Mühendis Leyburn olduğunu, bu konu hakkında sorgusunda gerekli cevapları verdiğini artık bu sorulara cevap vermeyeceği şeklinde karşılık verir[91]. Söz alan Toros Efendi de Agop Efendi'nin önceki duruşmada ifade ettiği Simonoviç'in borsada önemli miktarda para kayıplarının Haziran 1873 tarihinden sonra gerçekleştiği söylemine dayanarak bu tarihten önce de Simonoviç'in borsada para kaybettiğini ispatlayacak belgelere sahip olduklarını bunun da Şirinyan'ın hırsızlık ile bağı olmadığını kanıtlayabileceğini söylemesinin ardından Pertev Efendi'nin sunulacak belgelere güvenmediğini söylemesi üzerine Şirin Şirinyan ile Pertev Efendi arasında bir tartışma yaşanır. Pertev Efendi'nin bir sorusuna *bu seni ilgilendirmez* cevabını vermesi ve Şirinyan'ın da buna *o zaman bana*

88 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 1 Ekim 1875, s. 1-2

89 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 1 Ekim 1875, s. 2

90 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 3/4 Ekim 1875, s. 2

91 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 3/4 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 4 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 6 Ekim 1875, s. 354.

soracağın soruların cevapları da seni ilgilendirmez![92] şeklinde karşılık vermesi seyircilerin kahkahalarına sebep olur. Durumun sakinleşmesi üzerine Toros Efendi tekrar söz alarak: (…) *Sayın başkan siz her zaman bankayı destekliyorsunuz ve sanıkların aleyhine konuşmasına izin vermiyorsunuz (…) Peki ne hakkında konuşmamızı istiyorsunuz? Sayın başkan sizi memnun edecekse Evet! 100.000 lirayı çaldık, başka suçlu yok, vicdanımız sızladı, affınıza sığınıyoruz! Mahkeme mutlu mu?*[93] cümleleriyle tepkisini gösterir. Ancak Pertev Efendi hesap defterleri ve şirket faaliyetleri hakkında Şirinyan'dan açıklama talep etmeye devam eder. Bu taleplere Şirinyan ısrarla cevap vermeyeceğini belirtir. Son olarak Pertev Efendi şirketin isminin (M. Ch. Alexanian et Cie) Mıgırdıç, Şirinyan ve Aleksinyan'ı temsil edip etmediğini sorar. Şirinyan ise şirketin ismine istedikleri anlamı atfetmelerini artık bu mahkemede konuşmayacağını ifade eder[94].

Davanın on ikinci ve son duruşması 5 Ekim 1875 tarihinde görülür. Duruşmada sanık avukatları ikinci savunmalarını yaparlar. İlk söz alan Toros Efendi müvekkilleri Şirinyan ve Aleksinyan'ın; şirketlerinin ismi olan M. Ch. Alexanian et Cie'nin sanık isimlerinden oluştuğu, Şirinyan'ın Simonoviç'e yazdığı 32 adet mektup ve şirketin hesap defterlerini inceleyen komisyon raporları[95] üzerinden suçlandıklarını belirterek; öncelikle Ticaret Kanunu'nun 32. maddesinde şirket ortaklarının isimlerinin sözleşmede yer alması gerektiğini ancak M. Ch. Alexanian et Cie şirketinin sözleşmesinde Simonoviç'in isminin bulunmadığı için şirket ismi üzerinden iddiada bulunmanın gerçekçi olmadığını söyler. Pertev Efendi'nin araya girerek komisyon raporlarına dikkat çekmesi üzerine Toros Efendi söz konusu komisyonu tanımadıklarını çünkü Osmanlı Bankası tarafından oluşturulan ve maaşları ödenen bu komisyonun banka çıkarlarını koruyacağının açık olduğunu söyler ve Şirinyan'ın Simonoviç'e yazdığı 32 mektupta Simonoviç'in şirketin ortağı olduğuna dair hiçbir ifadenin yer almadığını, sadece Şirinyan'ın Simonoviç'ten para istediğini ve şirketinin işleyişi hakkında bilgi vermesinin Simonoviç'in yatırımları konusunda güvence vermek için olduğunu ifade eder[96]. Toros Efendi'nin savunmasının ardından Pertev Efendi mektupları tekrar okumaya başladığında Şirinyan Pertev Efendi'ye hitaben dava konusunun mektupları olmadığını, Osmanlı Bankasından çalınan

92 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 4 Ekim 1875, s. 2.

93 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 4 Ekim 1875, s. 3.

94 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 3/4 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 4 Ekim 1875, s. 2.

95 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 6 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 6 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 13 Ekim 1875, s. 361.

96 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 6 Ekim 1875, s. 2.

94.000 lira olduğunu ve eğer kendisini Simonoviç'in suç ortağı yapmak istiyorsa boşa zaman harcamadan kararını vermesi gerektiğini söyler[97]. Pertev Efendi'nin Simonoviç'e bakarak *daha sonra bu hırsıza geleceğiz* demesi üzerine Kirkor Efendi söz alarak müvekkili Simonoviç'in henüz ceza almadığı için ona bu şekilde hitap edilmesinin yanlış olduğunu, Osmanlı Bankasının tüzüğünün 2. maddesi gereğince bankanın teminatsız hiçbir çalışanı istihdam etmediğini ancak Simonoviç'in bu şartı yerine getirmeden bankada çalıştığını ifade ederek bu durumun açıklanması gerektiğini söyler[98]. Bununla birlikte Bay Deveaux'un neden Simonoviç'i hapiste iki kere görmeye gittiğini ve ne söylediğinin araştırılması gerektiğini söylemesi üzerine Agop Efendi itiraz etmek üzere iken Kirkor Efendi *Otur Agop Efendi!* diye bağırarak sözlerine; (…) *Eğer Simonovich bir kefili olmadan bankaya alındıysa bu durum sayın Deveaux'un işine geldi ve o da suçludur. Nasıl olur da Avrupa'nın önde gelen finans kuruluşlarından birinin direktörü tahtından inip hapsedilmiş bir hırsız olan alt kademe çalışanıyla gizlice görüşmeye gider? Elbette burada ciddi sebepler olmalı… Görünüşe göre Simonovich'in ortağı olduğu ortaya çıkıyor*[99] şeklinde devam eder. Bu sözler üzerine Pertev Efendi, Kirkor ve Agop Efendi arasında Bay Deveaux'un sorgulanıp sorgulanamayacağı konusu üzerine bir tartışma yaşanır. Tartışmaya Toros Efendi'nin de dâhil olması üzerine Pertev Efendi *seni ilgilendirmez!* şeklinde Toros Efendi'yi azarlamasından sonra Kirkor Efendi tekrar söz alarak; (…) *eğer bu kimseyi ilgilendirmezse, sadece sizin ve Agop Efendi'nin konuşma hakkı varsa Ahkam-ı Adliye Nizamnamesi'nin 1. maddesine göre adaleti sağlama şeklinize itiraz ediyorum ve müvekkilimin bu kadar açıkça haksızlıkların ardı ardına yaşandığı bu mahkeme tarafından değil başka bir mahkeme tarafından yargılanmasını talep ediyorum*[100] cümleleriyle mahkemeyi protesto eder. Simonoviç'in konuşma talebini reddeden Pertev Efendi Aleksinyan'a yönelir ama o da avukatlarının konuşturulmamasını protesto ederek soruları cevaplamaz. Mahkeme daha sonra sanık Movses Papazyan ile tanıklar Karabet Sakayan, Mirakian, Thomas Beryantz ve Margossian'ı sorgulayarak yargılamanın sona erdiğini duyurur ve avukatlara savunmalarına eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulur. Önce Şirinyan'ın avukatı Toros Efendi söz alarak mahkemenin adaletsizliğini, taraflılığını ve de Osmanlı Bankasını kayırmasını protesto ettiğini belirtir. Kirkor Efendi de mahkemenin izlediği usulün hukuka uygun olmadığını

97 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 6 Ekim 1875, s. 2.

98 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 1; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 13 Ekim 1875, s. 361-362.

99 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 2.

100 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 13 Ekim 1875, s. 362.

ve üst mahkemeye başvuracağını belirterek mahkemeyi protesto ettiğini söyler[101]. Kirkor ve Toros Efendi'nin bu sözleri salonda bulunan izleyiciler tarafından alkışlanır[102].

Mahkeme kararını 26 Ekim 1875 tarihinde açıklar. Buna göre Mıgırdıç Simonoviç ve Stepan Papazyan hırsızlık suçuyla Ceza Kanunu'nun 222. maddesine göre 3 yıl hapis cezasına, Şirin Şirinyan ve Mıgırdıç Aleksinyan çalınan para ve menkul kıymetleri saklamak ve hırsızlığa yardım suçuyla Ceza Kanunu'nun 230. maddesine göre 3 yıl hapis cezasına, Şirin Şirinyan'ın katibi Movses Papazyan hesap defterleri üzerinde tahribat yapmak suçuyla Ceza Kanunu'nun 230. maddesine göre 4 ay hapis cezasına ve Karabet Sakayan ise çalıntı malı kendi yararına kullanma suçuyla 1 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Bankadan çalınan paranın Mıgırdıç Simonoviç tarafından, 2004 adet Pinard tahvilatının bedelinin ise Stepan Papazyan tarafından bankaya ödenmesine karar verilmiştir[103].

Davanın son duruşmasında seyirciler tarafından alkışlanan Kirkor ve Toros Efendi, 7 Ekim 1875 tarihinde Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nezaretine bir dilekçe verirler. Dilekçede; Pera Ceza Mahkemesi müvekkillerinin savunmalarını yapmak için gerekli zamanı tanımamış, itirazlarına kulak asmamış, Osmanlı Bankası tarafından maaş verilmekte olan kişilerden oluşmuş komisyon tarafından hazırlanmış raporla her şey Simonoviç'in üzerine yıkılmış ve bazı kişilerin isimlerine raporda yer verilmeyerek korunmuşlardır. Mahkemenin halka açık bir duruşmada bir tarafı kayırması "şân-ı adalete mugâyir"dir. Bu olaylara salondaki dinleyiciler tanık olmuş ve Pera gazeteleri de yazmıştır. Tüm bu unsurlar dikkate alınarak davanın yeniden incelenmesi için başka bir mahkemeye havale edilmesi talep edilmektedir[104].

Pera Ceza Mahkemesinin kararı 1876 yılının Ocak ayı başında hapiste bulunan davalılara tebliğ edilir[105]. 7 Mart 1876 tarihli *Stamboul* gazetesinde Temyiz

101 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 13 Ekim 1875, s. 362; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 6 Ekim 1875, s. 2; *Ceride-i Havadis*, 9 Ramazan 1292, s. 2-3.

102 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 13 Ekim 1875, s. 362; *İstikbal*, 6 Ramazan 1292, s. 2.

103 "Tribunaux", *Stamboul*, 27 Ekim 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 3 Kasım 1875, s. 388; "Affaire Simonovich", *La Turquie*, 27 Ekim 1875, s. 2; *Basiret*, 29 Ramazan 1292, s. 2; *Vakit*, 28 Ramazan 1292, s. 1; *İstikbal*, 27 Ramazan 1292, s. 2.

104 "Affaire Simonovitch-Protestation des Avocats", *Stamboul*, 8 Ekim 1875, s. 2; *İstikbal*, 28 Ramazan 1292, s. 2-3.

105 "Affaire Simonovitch", *Stamboul*, 29 Ocak 1876, s. 2.

Mahkemesinin Pera Ceza Mahkemesinin hem soruşturmacı hem de yargıç olarak davayı görmesinden dolayı usul eksikliği gerekçesiyle kararı iptal ettiği[106] haberi yer alır ancak 10 Mart 1876 tarihli nüshada bu bilgi düzeltilerek kararın iptal edilmediği ama Temyiz Mahkemesinin davayı kabul ettiği duyurulur.[107] Temyiz davasının ilk duruşması 16 Mayıs 1876'da görülür. Pera Ceza Mahkemesinin kararının okunmasından sonra Toros ve Kirkor Efendi savunmalarını yapar. Kirkor Efendi, müvekkilleri tarafından önceki dava sürecinde isimleri zikredilen banka çalışanlarının çağrılarak sorulara cevap vermelerini talep eder. Mahkeme talebi kabul ettikten sonra duruşmayı erteler[108]. 23 Mayıs 1876 tarihinde görülen ikinci duruşmada Osmanlı Bankasının avukatı Hasan Fehmi Efendi ve Simonoviç'in avukatı Kirkor Efendi karşılıklı savunmalarını yaparlar. Bunun ardından mahkeme başkanı duruşmanın belirsiz bir tarihe ertelendiğini ve duruşma tarihinin gazetelerle ilan edileceğini duyurur[109]. Bundan sonraki süreç belirsizdir. 8 Haziran 1876 tarihli *Stamboul* gazetesi Simonoviç'in 6 Haziran tarihinde serbest bırakıldığını yazar[110]. Ancak 13 Haziran 1876 tarihli gazetede ise Simonoviç ve Papazyan'ın tekrar tutuklandığı ve sebebinin bilinmediği haberine rastlanır[111].

3. Fail mi Mağdur, Mağdur mu Fail: Simonoviç Davası'nda Arda Kalanlar

6 Eylül 1875 tarihinde başlayan dava 26 Ekim 1875 tarihinde gerçekleştirilen karar duruşmasıyla toplam 13 celsede gerçekleşmiştir. Dönem basınına yansıdığı kadarıyla duruşma süreleri oldukça uzundur. Bazen tek celsenin görüldüğü davada bazen üçer saatlik iki oturum gerçekleşmiştir. İddianamenin uzun oluşu, tanık sayısının fazlalığı ve sanıkların itirazları sonucu yaşanan tartışmalar sürenin uzamasında temel etkendir. Bu durumun bir diğer sonucu ise davayla ilgili haber metinlerinin bazı detaylardan azade edilerek oluşturulmasıdır.

Dönem basını içerisinde yabancı dilde yayın yapan *La Turquie*, *Stamboul* ve *The Levant Herald* gazeteleri tüm duruşma sürecini aktarmıştır. Türkçe basın ise bu üç

106 "L'affaire Simonovitch", *Stamboul*, 7 Mart 1876, s. 1.

107 "L'affaire Simonovitch", *Stamboul*, 10 Mart 1876, s. 1.

108 "L'affaire Simonovitch", *Stamboul*, 16 Mayıs 1876, s. 1; *Vakit*, 5 Mayıs 1292, s. 2.

109 "Affaire Simonovitch", *Stamboul*, 23 Mayıs 1876, s. 1.

110 "Simonovitch", *Stamboul*, 8 Haziran 1876, s. 1.

111 "L'affaire Simonovitch", *Stamboul*, 13 Haziran 1876, s. 1.

gazete üzerinden olayı takip eder. Bunun sebebi Türkçe basının olayı önemsiz bulmasından ziyade "mali zorluklar"dır. 19. yüzyıl İstanbul basını mekânsal bir ayrışma yaşamış, yabancı dilde yayın yapan süreli yayınlar Galata ve Beyoğlu çevresinde kümelenmişken Türkçe basın Eminönü, Sirkeci ve Cağaloğlu çevresinde toplanmıştır[112]. Mekânsal ayrışmadan kaynaklı haber toplama sürecinde "muhabir" kullanımının ek maliyet getirmesi davanın takibinde Türkçe basına engel oluşturmuştur. Türkçe basın içerisinde sadece *İstikbal* gazetesi ve Teodor Kasap, davayı duruşma salonundan takip edebilen tek gazete(ci)dir.

Dava sürecini yakından takip eden *La Turquie*, *Stamboul* ve *The Levant Herald* gazetelerinin olaya yaklaşımları birbirlerinden farklıdır. Haftalık yayımlanan *The Levant Herald* dava sürecini oldukça olay odaklı ve yorumsuz aktarmıştır. Diğer iki gazetede sıkça rastlanan tartışma, iddia ve söylemlerden ziyade süreci özetleyici bir yaklaşıma sahip olan gazete, tek yorumu davanın karar duruşması sonrasında yayımlamıştır. Oldukça kısa olan bu yorumda *The Levant Herald* davanın beklentileri karşılayamadığını çünkü kayıp olan yaklaşık 60.000 liranın akıbetinin belirsizliğini koruduğunu belirtmektedir[113].

La Turquie gazetesinin dava sürecine sanıkların suçluluklarından emin bir tavır ile başladığı ve süreç içerisinde ortaya atılan iddialara rağmen çizgisini değiştirmediği görülmektedir. Gazeteye göre sanıklar "Simonoviç ve suç ortakları"dır[114]. Haklarında kesinleşmiş bir hüküm bulunmamasına karşın başta Simonoviç olmak üzere tüm sanıklar suçlarını itiraf etmiş ve bu itiraflarını mahkemede onaylamışlardır[115]. İtirafları karşısında mahkemede sergiledikleri tavırlar mahkemenin işleyişini engellemek[116] amacıyla sergilenen "kötü niyetler"[117]dir. Gazetenin faillere dair tavrı Aleksinyan hakkında kaleme aldığı (…) *Geniş sarı sakalı, kurnazlığı ve açgözlülüğü ifade eden iki delici göz çevreliyordu* (…)[118] tasvirinde net şekilde görülmektedir. *La Turquie* gazetesi Mıgırdıç Simonoviç, Şirin Şirinyan ve Mıgırdıç Aleksinyan arasında Simonoviç'i "elebaşı" olarak tanımlar. Ancak dava sürecinde

112 Cem Sökmen, *Tarihsel ve Mekansal Değişimiyle İstanbul Gazeteciliği, Babıali'den Medya Plazalara*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2022, s. 57.

113 "Tribunal correctionnel de Pera", *The Levant Herald*, 3 Kasım 1875, s. 388.

114 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 26/27 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 1 Ekim 1875, s. 2.

115 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 1 Ekim 1875, s. 2.

116 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 28 Eylül 1875, s. 2.

117 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 26/27 Eylül 1875, s. 2.

118 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 26/27 Eylül 1875, s.2.

gazete tarafından öne çıkarılan isim Şirin Şirinyan'dır. Bu durum Şirinyan'ın fail olarak dava sürecinde ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu yeni fail; tüm duruşmaları bitmez tükenmez itirazlarla doldurur,[119] her fırsatta komisyon üyelerine ve bankaya hakaret eder[120]. Kavgacı, açgözlü ve kötü niyetli failler ve avukatları karşısında (…) *sonsuz bir sabır bahşedilmiş* (…)[121] ve duruşmaları (…) *büyük bir beceri, incelik, tarafsızlık ve nezaketle* (…)[122] yöneten alçakgönüllü mahkeme başkanı Pertev Efendi bulunmaktadır. Gazetenin, mağdur-fail-eylem ilişkisinde yer almayan Pertev Efendi'yi öne çıkarmasının altında yaptığı fail tanımlarını güçlendirmek olduğu söyleyebilir. *La Turquie* gazetesi fail-mağdur-eylem ilişkisinde oldukça nettir. Sebebi ve biçimi önemsiz olmakla birlikte eylem bir hırsızlıktır. Bu eylemin failleri olan sanıklar suçludur çünkü suçlarını itiraf etmişlerdir ve Osmanlı Bankası bu eylemler karşısında uzun süredir mağduriyet yaşamıştır. Gazete, 1873 yılında eylemin sorumluluğunu mağdura yansıtırken, dava sürecinde faile odaklanmıştır.

Stamboul gazetesi ise dava sürecini duruşma metinleri ve köşe yazıları olmak üzere iki farklı mecrada okuyucularına aktarmıştır. Duruşmaya dair metinler *La Turquie* gazetesi ile kıyaslandığında yorumdan arınmış ve olay odaklıdır. Gazeteye göre eylem "bankalar tarihinde görülmemiş devasa bir hırsızlık"tır[123]. "Olağan failler" Simonoviç, Şirinyan ve Aleksinyan hakkında net bir karar ya da yorum ortaya konulmaz ancak banka aleyhinde dile getirilen iddialar detaylıca aktarılır. Fail-eylem-mağdur ilişkisinde gazetenin odak noktası mağdur sıfatıyla şikâyetçi olan Osmanlı Bankasıdır. Duruşma metinlerinde doğrudan banka yerine onun mahkeme salonunda vücut bulmuş hâli olan Agop Efendi merkeze alınmıştır. Hayatında ilk kez bir davada savunma yapan[124] Agop Efendi; sanıklar tarafından *Şirinyan- Sözümü kesme, kapa çeneni!*[125] ya da *Simonoviç- Agop Efendi, otur!*[126] şeklinde azarlanan, avukatlar tarafından *Kirkor Efendi- Otur Agop Efendi!"*sözleriyle susturulan, tanıklar tarafından da *Margossian- Bana cevap verecek nitelikte olduğunuzu*

119 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 16 Eylül 1875, s. 2.

120 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 26/27 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 1 Ekim 1875, s. 2.

121 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 12/13 Eylül 1875, s. 2.

122 "Tribunal correctionnel de Pera", *La Turquie*, 12/13 Eylül 1875, s. 2.

123 *Stamboul*, 20 Eylül 1875, s. 2.

124 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 30 Eylül 1875, s. 2.

125 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 28 Eylül 1875, s. 2.

126 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 2.

düşünmüyorum Agop Efendi…[127] ifadeleriyle "aşağılanan", sanıkları ve seyircileri kendisine güldükleri gerekçesiyle mahkeme başkanına şikâyet eden[128] birisi olarak tanımlanmıştır. Gazete, davaya yaklaşımını köşe yazılarında daha net bir şekilde ortaya koymuştur. Öncelikle alt seviye bir çalışanın beş yıl gibi bir süre kasayı soymasının fark edilememesi şaşkınlık vericidir. Bununla birlikte Simonoviç'in bankadaki tek hırsızın kendisi olmadığına dair iddiaları ile tüm bankayı töhmet altında bırakması karşısında bankanın sessizliğini korumasına da anlam verilememektedir.[129] Ayrıca Osmanlı Devleti'nin ticaretini geliştirme misyonu ile kurulmuş bu kurumun yükümlülüklerini yerine getirmediği, tüm şehirlerde şube açması gerekirken sadece kâr elde edebildiği yerlere şube açması eleştirilmiş ve iddialar karşısındaki sessizliğin kamuoyunda sanıkların iddialarının doğruluğuna dair şüpheye yol açtığı belirtilmiştir. Ayrıca mahkeme başkanı Pertev Efendi de eleştirilir. Eleştirinin odağı mahkeme boyunca sık sık dile getirdiği "Bu seni ilgilendirmez!" cümlesidir. Sanıkların savunmalarını yapma haklarının bu söz ile engellenmesi gazeteye göre küstahçadır.[130] Sekizinci duruşma sonrası yayımlanan köşe yazısında ise hırsızlığın uzun süre fark edilememesi bankanın denetim eksikliğine bağlanır[131]. Onuncu duruşma sonrası ise duruşmanın geldiği noktada hiçbir şeyin açıklığı kavuşturulamadığı ileri sürülerek sanıkların ortaya attığı iddiaların "Avrupa'nın en büyük finans kurumlarından birisi" olan Osmanlı Bankasının onuru ve kredisini tehlikeye attığının altı çizilir[132].

Stamboul gazetesinin eyleme dair bakış açısının tıpkı *La Turquie* gibi net olduğunu söylemek mümkündür. Ancak ortaya atılan iddiaları daha sorgulayıcı bir tavırla izlemiştir. Gazete failden ve eylemden çok mağdura odaklanmıştır. Çünkü gazete, eylemin süresi ve bu süre zarfında mağdur olanın kendi mağduriyetini yaratarak aslında fail olduğu kanısındadır. Mağdurun fail olmasındaki unsurlar ise gazeteye göre personel politikası ve denetimsizliktir[133]. Hükûmetin banka ile olan ilişkilerinde hükûmeti destekleyen gazetenin, bankanın kâr odaklı politikalarına

127 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 2.

128 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 21 Eylül 1875, s. 2; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 28 Eylül 1875, s. 2.

129 *Stamboul*, 16 Eylül 1875, s. 1.

130 *Stamboul*, 25 Eylül 1875, s. 1.

131 *Stamboul*, 28 Eylül 1875, s. 1.

132 *Stamboul*, 4 Ekim 1875, s. 1.

133 Autheman bu iki olguyu "bankayı aşırı tasarruf ilkelerine göre işletme kaygısı" ile açıklamaktadır. Bk. *age.*, s. 65

eleştiri getirmiş olmasının[134] davaya yaklaşımını etkilemiş olma ihtimali de unutulmamalıdır.

Basın kadar halk da davaya yoğun ilgi göstermiştir. İlk duruşmadan itibaren mahkeme salonu izleyici kalabalığı ile dolar. Hatta izdiham o kadar büyür ki basın mensupları salona ulaşmakta zorluk çeker[135]. Salonda oturacak yer bulamayanlar camlara tırmanır[136]. Bazen "sel gibi" salona koşan halkı zabtiyeler bile kontrol altına alamaz[137]. Halk davayı izlemekle yetinmeyip sürece de dâhil olur. Şirinyan konuşurken araya girmek isteyen Agop Efendi'yi "şşşşttt" sesi ile susturur[138]. Sanıkların Agop Efendi'ye verdiği cevaplardan sonra kahkahalar atar[139]. Mahkemeyi protesto eden avukatları alkışlar ve alkışları "şakacı" bir grubun işi olarak açıklayan Pertev Efendi'yi ıslıklar[140]. Tüm bu tepkileri *İstikbal* gazetesi (…) *Bizim halk henüz bu türlü muhakeme-i alenilerde bulunmaya alışmamış olduklarından adab-ı lazımede bulunmayıp kendilerini tiyatroda ve avukatları aktör zannederek muhakemenin hitamında avukatı makam-ı tahsinde alkışladıkları taaccüp ile görülmüştür*(…)[141] cümleleri ile eleştirmiştir. Bu tepkiler bir adab-ı muaşeret olayından ziyade halkın olaya yaklaşımının göstergeleridir. Dava sürecinde; sanıkların diğer banka çalışanlarının da sorgulanma talebinin ve özellikle Bay Deveaux hakkındaki hırsızlıktan haberi olması, Simonoviç'i tehdit etmesi ve de borsa oynaması gibi iddiaların mahkeme tarafından dikkate alınmaması, soruşturma komisyonunun Osmanlı Bankasından maaş alması ve bu komisyon raporları ile Şirinyan-Simonoviç arasında ilişki kurulması, mahkeme heyetinin sanıkları hem sorgulaması hem de yargılaması, Simonoviç'ten para aldığı bilinen Karabet Sakayan'ın sanık sıfatıyla yargılanmaması ve banka ile anlaştığına dair iddianın soruşturulmaması, sanık avukatlarının konuşmalarına bazen banka temsilcisi Agop Efendi'nin bazen de mahkeme başkanı Pertev Efendi'nin engel oluşu halkın olaya yaklaşımını şekillendirmiş unsurlardır. Verilen tepkilerin zamanlaması, hedefi ve biçimi; fail-eylem-mağdur

134 Korkmaz Alemdar, *İstanbul (1875-1964) Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi*, A.İ.T.İ.A. Yayınları, Ankara 1980, s. 37.

135 "Affaire Simonovich", *La Turquie*, 23 Eylül 1875, s. 1.

136 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 21 Eylül 1875, s. 1.

137 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 23 Eylül 1875, s. 1.

138 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 28 Eylül 1875, s. 2.

139 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 4 Ekim 1875, s. 3; "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 2.

140 "Tribunal correctionnel de Pera", *Stamboul*, 7 Ekim 1875, s. 2.

141 *İstikbal*, 6 Ramazan 1292, s. 2.

ilişkisinde geçerli olan tanımlamalara halkın katılmadığını göstermektedir. Halkın yaklaşımında mahkeme salonunda söylenenlerden çok söylen(e)meyenlerin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Halkın, mevcut fail-eylem-mağdur tanımlamaları dışında bir yaklaşım geliştirmesinin kırılma noktasının Mihali'nin ifade süreci olduğu söylenebilir. Özellikle Mihali'nin bir Yahudi olmasına karşın İncil üzerine yemin ettirilmesi ve bu ifadenin resmen kabulü ve de ifade sürecinde banka yetkilileri ile görüşerek banka tarafından tanık olarak mahkemeye sunulması halkta fail ile mağdura dair soru işaretlerinin ortaya çıkmasına sebep olmakla birlikte davanın dayandığı delillerin de meşruiyetini sorgulatmıştır. İkinci kırılma noktası ise mahkemenin tavrıdır. Sanıklar tarafından ortaya atılan iddialar karşısında harekete geçmek yerine ilk dört duruşmada okunmuş rapor ve mektupları tekrar tekrar okuma eylemi halk nezdinde dava sürecinin sağlıklı yürütülmediği kanısına yol açmıştır. Hırsızlığın tespiti sonrası gazetelere yansıyan fail tanımlamalarında var olan "düşük maaşın eyleme sebebiyet vermesi" söyleminin romantizmi ile dava sürecinde havada kalan pek çok sorunun, 1874 yılında Sadık Paşa'nın Osmanlı Bankası yerine güçlü sermayeye sahip yeni bir millî banka için sermaye aramak için Avrupa'ya gidişi[142] ile 6 Ekim 1875 kararlarını[143] bankanın "görüşü alınmadığı" için protestosu ve Bâbıâli'nin de krizin sorumlusu olarak Osmanlı Bankasını işaret etmesinin[144] toplumsal bellekte yarattığı bankaya ait negatif imge ile birleşmesinin de toplumun davaya yaklaşımını şekillendirdiği ileri sürülebilir.

Toplumun davaya dair gündemi dönemin mizah basınından da takip edilebilmektedir. Teodor Kasap'ın *Hayal* dergisi yedinci duruşma sonrası yayımladığı bir Hacivad-Karagöz muhaveresinde (…) *Ne demek? Beş liralık torbaların içine mecidiye doldursun da beş senede bankanın idaresi bunu görmesin olur mu?*(…)[145] cümlesi ile bankanın denetimsizliğine vurgu yaparken, onuncu duruşma sonrası; Simonoviç'in borsada kendi adına değil de banka çalışanları adına oynadığı, Şirin Şirinyan'ın Simonoviç'in hırsız olduğunu bilmemesini, bankanın her ay bilançosunun gazetelerde yayımlanmasına ve senede iki kere temettü ve faiz ödemesine karşın hırsızlığı beş yıl tespit edememesini ve Mıgırdıç Simonoviç'in kaçması için kardeşi Simon Simonoviç'e teslim edilmesini davaya dair konu

142 Hüseyin Al-Şevket Kâmil Akar, *Osmanlıdan Günümüze Borsa, Galata Borsası 1830-1873*, Borsa İstanbul A.Ş., İstanbul 2013, s. 250-254.

143 Hükûmet, beş yıllık bir süre boyunca bütün istikraz kuponlarının yarısı nakit, yarısı % 5 faizli yeni tahviller hâlinde ödeneceğini açıklamıştır. Bk. Autheman, *age*, s. 81.

144 Autheman, *age*, s. 81.

145 *Hayal*, 11 Eylül 1291, s. 2.

başlıkları olarak özellikle avukatların savunmaları üzerinden (…) *Kirkor Efendiyle Toros Efendi bankayı berbat ettiler* (…)[146] cümlesiyle verir. Mehmet Tevfik'in *Geveze* dergisi ise dava sürecinin olayı aydınlatamaması üzerinde durur: (…) S*imonoviç Efendinin istintak ve muhakemesini bazı gazeteler yazmakta iseler de ya hakikat hâlâ layıkıyla kesb-i ıttılâ edemediklerinden veyahut işe ehemmiyet vermediklerinden midir? yoksa nedir? aslını anlayamadık gitti!!!*(…)[147]. İzmir'de yayımlanan *Kara Sinan* dergisinin de avukatların şikâyet dilekçesini okuyucusuna aktarması[148] davanın İstanbul dışında da takip edildiğini göstermektedir. Mizah basınının gündemini oluşturan bu başlıkları bir anlamda toplumsal iletişim ağı içerisinde dolaşan davaya dair "temel unsurlar" olarak okumak mümkündür.

Davanın kararı ile ilgili *Hayal* dergisinin aktardığı bir detay ise oldukça ilginçtir: (…) *bundan iki sene evvel bankadan doksan beş bin lira çalmış olan mahut Mıgırdıç Simonoviç'in Beyoğlu Ceza Mahkemesi'nde ekseriyet üzerine verilen karar ile üç sene ve bunun yatağı denilen Şirin Şirinyan ile Mıgırdıç Aleksinyan'ın dahi bil-ittifak yine o ilamda üç sene hapislerine hükm olunmuş. Nasıl? Kararı beğendiniz mi? Asıl hırsız ekseriyetle yatakları ise bil-ittifak mahkûm oluyorlar.* (…)[149]. Mahkeme heyetinden kimin hangi gerekçe ile kararın hangi kısmına katılmadığı belirsiz olsa da anlaşılan en az bir üye için Mıgırdıç Simonoviç'in ortaya attığı iddialar karşılık bulmuş ve bu karar verici içinde "hırsız" mı "günah keçisi" mi sorusu cevapsız kalmıştır.

Sonuç

Osmanlı Bankasında ortaya çıkan hırsızlık vakası 1873 Kasım-Şubat ve 1875 Eylül-Ekim ayları olmak üzere iki evrede kamuoyuna yansımıştır. İlk evre eylemin niteliği, şekli ile fail ve mağdur kimliği üzerinden şekillenirken ikinci evre dava sürecini içermektedir. Dönem basını açısından olayın ilk evresinde iki unsur ön plana çıkar; eylemin nedeni ve mağdurun eylemleri. İkinci evre olan dava sürecinde ise ön plana çıkan fail ve mağdur olgularıdır. Bu iki süreç içerisinde fail-mağdur-eylem tanımlarına dair değişim gözlemlenen tek gazete Bordiano'nun sahibi olduğu *La Turquie* gazetesidir. Olayın ilk evresinde Bordiano sahibi olduğu *La Turquie* ve *Şark* gazeteleri aracılığıyla mağdurun/Osmanlı Bankasının mali denetim zafiyeti ve personel politikası üzerinden eleştiri getirirken ikinci evrede

146 *Hayal*, 20 Eylül 1291, s. 2.

147 *Geveze*, 6 Ramazan 1292, s. 3.

148 "Dünya Yağlı Bir Kuyruktur Yiyebilene Aşk Olsun", *Kara Sinan*, 19 Şevval 1292, s. 2.

149 "Bir Tuhaf Karar", *Hayal*, 2 Teşrinievvel 1291, s. 2.

odak noktasını faile çevirmiştir. Burada gazete fail tanımlamasında ilk evrede dile getirilen "düşük maaş alma ve borsa kumarı illeti" olgusunu bir kenara bırakmış ve tamamen "itiraf etmiş olma" durumu üzerinden "hırsız" tanımlamasını geliştirmiştir. 1875 yılında yayın hayatına başlayan *Stamboul* gazetesi *La Turquie*'nin aksine fail tanımlamasından çok mağdura ve eylemlerine odaklanır. Gazetenin sahibi John Laffan Hanly, *Stamboul*'dan önce yayımladığı *Levant Times and Shipping Gazette* ile olayın ilk evresinde bankanın yönetim zafiyeti üzerinden mağduru eleştirmiştir. Bu tavrını yeni gazetesi *Stamboul* ile devam ettirmiş olması süreç içerisinde fail-eylem-mağdur tanımlamasına dair bir değişim yaşamadığını göstermektedir.

Simonoviç olayı başından sonuna değin basın kadar toplumun da ilgisini çekmiştir. Olayın ilk evresinde toplumun tek bilgi kaynağının gazeteler olması mevcut fail-eylem-mağdur tanımlamalarının toplum tarafından paylaşıldığı düşüncesini akla getirmektedir. Ancak olayın ikinci evresinde mahkeme sürecinde katılımcıların varlığı ve vermiş oldukları tepkilerin hedefi ile biçimi dikkate alındığında toplumun özellikle fail ve mağdura dair mahkeme nezdindeki tanımlamalara bağlı kalmadıkları anlaşılmaktadır. Dava sürecinde ortaya atılan iddialar karşısında gerek bankanın gerekse de mahkemenin tutumu toplumsal tahayyülde sanıkların "fail"den çok "günah keçisi" olduklarına, bankanın ise "mağdur"dan ziyade "fail" olduğuna dair bir algı yaratmıştır. Bu algı çerçevesinde dava süreci ve mahkemenin kararının halkın gözünde adaletin tecellisini sağlamaktan uzak olduğunu söylemek mümkündür. Burada altının çizilmesi gereken nokta toplumsal tahayyülde "fail"in eylem sorumluluğundan tamamen azade edilmemiş olmasıdır. Neticede Simonoviç, dava sürecinde 30.000 lirayı çaldığını itiraf etmiştir. Ancak kalan 60.000 lira için hırsız olarak suçlanmayı reddetmesi ve kendisi gibi hırsızlık yapan diğer banka çalışanlarının suçlanmaması toplumsal tahayyülde "fail"den "kurban"a dönüşmesini sağlarken sessiz kalması yönündeki tehdit iddialarının banka tarafından inkâr edilmemesi de "mağdur"un "fail"e evrilmesinde etkilidir.

Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen bu "sirkat" vakası eylemin niteliği açısından ilk olma özelliğine sahiptir. Toplum tarafından sanıkların borsa üzerinden "kaybettikçe çalma çaresizliği" ile romantikleştirildiği olay, Osmanlı Bankası açısından 1873 yılı net kârında 80.000 liralık bir azalıştan başka bir şey ifade etmemektedir. Hükûmet açısından da olay kapanmış görülmektedir ki soruşturma süreci devam ederken, 17 Şubat 1875 tarihinde bankanın imtiyazları yenilenir. İlginç bir tesadüf ise yıllarca hükûmet tarafından denetim altına alınmak istenen

ve olayla dolaylı ilişkisi bulunan borsanın, hırsızlığın tespit edildiği 24 Kasım 1873 Pazartesi gününden yaklaşık on gün sonra, 2 Aralık 1873 tarihinde yayımlanan nizamname ile devlet denetimine geçmesidir.

Simonoviç vakası, Osmanlı Devleti'nin kayıtlara geçmiş ilk banka yolsuzluğu olmasının yanı sıra ardında bıraktığı pek çok cevapsız soru ile toplumun gündemini yaklaşık üç yıl işgal etmiştir.

Yazar Katkıları

Çalışmanın Tasarlanması	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Veri Toplanması	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Veri Analizi	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Makalenin Yazımı	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Makale Gönderimi ve Revizyonu	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir / The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi (HR.MKT), 821/44, 6 M 1291/ 23 Şubat 1874.

Süreli Yayınlar

Basiret

Ceride-i Havadis

Geveze

Hakayık'ül Vakayi

Hayal

İstikbal

Kara Sinan

La Turquie

Ruzname-i Ceride-i Havadis

Stamboul

Şark

The Levant Herald

The Levant Times and Shipping Gazette

Vakit

Araştırma ve İnceleme Eserler

Abidin Paşa, *Borsa Risalesi: Hava Oyunları*, haz. Celali Yılmaz, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

Akyıldız, Ali, *Para Pul Oldu, Osmanlı'da Kâğıt Para, Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

Al, Hüseyin-Akar, Şevket Kamil, *Osmanlıdan Günümüze Borsa, Galata Borsası 1830-1873*, Borsa İstanbul A.Ş., İstanbul 2013.

Alemdar, Korkmaz, *İstanbul (1875-1964) Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi*, A.İ.T.İ.A. Yayınları, Ankara 1980.

Apak, Sudi-Tay, Arzu, "Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Finans Sisteminde Osmanlı Bankası'nın Yeri ve Faaliyetleri", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 2012, s. 63-103.

Autheman, André, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Bankası, Bank-ı Osmanî-i Şahane*, çev. Ali Berktay, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2002.

Aykut, Nezihi, "Çeyrek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 8, İstanbul 1993, s. 298-299.

Bayraktar, Kaya, *Osmanlı Bankası'nın Kuruluşu, Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nin Moratoryum İlanındaki Yeri (1863-1875)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002.

Kazgan, Haydar, *Galata Bankerleri Cilt I*, Orion Yayınevi, Ankara 2005.

Öztel, Muharrem, "Osmanlı Devleti'nin Kalpazanlıkla İmtihanı (1818-1921)", *Belleten*, C 84/S. 299, 2020, s. 315-356.

Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, Sene 1292, 30. Def'a, Matbuat-ı Maarif, İstanbul 1292.

Sökmen, Cem, *Tarihsel ve Mekansal Değişimiyle İstanbul Gazeteciliği, Babıali'den Medya Plazalara*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2022.